Контрольни экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 27 ФЕВРАЛЬ, 1990 ШУ. ★ № 24 (7838). ★ Мах 3 кеп.

Сийле хийла хьалхалаттарий!

КПСС обкома бюрос, Нохч-ГІалгІай Министрий Совето, облсовпрофен ВЛКСМ обкомен, 1989 шера лаьттан продукци дукхагІа яккхаран кийчъяран тІехьа агропромышленни комплекса балхашта юкъе яьржа хиннача республикански социалистически яхьа итогаш йир. Районашта призови моттигаш ца яла лаьрхІад.

Социалистически яхье котбаьннараштa хьожаьй:

Боахамашта юкъе

КПСС обкома, НГІАССР Министрий Совета, облсовпрофеи ВЛКСМ обкомеи карара кара тела ЦІе байракх а луш

Хьалхара моттиг

хьожаьй ялата культураш йохкара план 100,7 процент, баьцадаараш дохкара — 121 процент кхоачашъяьча

Ачхой-Мартановски района «Урожайный» яхача совхоза

КПСС обкома, НГІАССР Министрий Совета, облсовпрофеи ВЛКСМ обкомеи Сийлен грамота а луш

ШоллагІа моттиг

хьожаьй комсаш йохкара план 104,6 процент, сомаш —113,6 процент, люцерна ги — 102,5 процент кхоачашъяьча

Наурски района «Калиновский» яхача совхоза

КПСС обкома, НГІАССР Министрий Совета, облсовпрофеи ВЛКСМ обкомеи диплом а луш

КхоалагІа моттиг

хьожаьй тхьамка дохкара план 101 процент кхоачашъяьча

Ножай-Юртовски района Ленина цІерагІча колхоза

Социалистически яхье котдаьнна боахамаш сийлен Улга тІа доахаргда.

Яхьа дневник

ЛаьрхІар кхоачашду

ДІадахача шера дани тІехьаюсаш чакхъьяьннача Грозненски швейни производственни объединене коллективо еррига ший таронаш оарцагІъяьхай укх шера тІанйца декхараш тІеххкоачашдара. ЧІоагІъяьй къахьегамен производственни дисциплина, тоадаьд материально-технически Іалашо елга. Цудухьа дерригача технико-экономически хьокхамий январь бетта план тІеххкоачашйир объединене хІамаш тегараша. Пачхаьалкхен планагІа лаьрхІачул тІех цар арахийцар цхьа миллиони 44 эзари сома маьха товарни продукци.

Шоай потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш а дизза кхоачашдаьд цар. Долче, шоай бехкагІа смежникий балха тІа цхьаккха тайпа хьовзам хилийтабац цар. Арахецача продукцега дІабода мах планагІа лаьрхІачул лохбарах, бийдал, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах пачхаьалкхенна пайда бара задани йизза кхоачаш а еш, 950 эзар сом кходаьд цар. Къахьегама овсарле лакхъяра задани а дикка тІеххкоачашъяьй.

Деша дай бац

Вай мехкарча халкъ боахама дуккхача регионашка дІакхоачаши цар дика дІаэцаши я Грозненски «Трансмаш» завода машинашъераша арахеца тракторни прицепаш. Шоай заказчикий хьашташ дизза кхоачашдара доккхий декхараш тІанйцад цар пятилетка тІеххьарча шера. Цхьабакъда, ер шу доладелча денз цар беча балхага хьежача гуш да цар тІанйца доккхий декхараш шоаш тІанйццача бесса каьхата тІа дисалга. Арахецача продукцега дІабода мах боагІача боарамал дукхагІа ба. Цудухьа пачхаьалкхенна пайда бара йолча январь бетта заданех лоархІабаьбац уж. ПланагІа лаьрхІачох завода коллективо ца беш биса пайда цхьайтта эзар сома маьха ба. Къахьегама овсарле лакхъяра задани а 91,7 процент мара кхоачашъяьяц цо.

Шоай потребителашта продукци лоаттаяра долча договорни декхарех а низткъа мара лоархІабаьбац предприяте машинашъераш. Товарни продукци арахецара даькъе тІанйца декхараш меттел, гаьнна кхоачаш ца еш йисай цар пачхаьалкхен план а. Заданех лаьрхІачох ара ца хецаш йисай 283 эзар сома маьха продукци. Цу даькъе оттабаьча боарамал кІезигагІа хьаяьй 217 тракторни прицеп.

ЗаводерчадукхагІйолча цехий коллективаша тІехьаюсаш дІадоладаьд ер шу. Царна юкъе а къаьстта во болх беш я Дударов Адама кулгалдеча сборочни цеха коллектив.

Хьаьнала къа а хьегаш, ший декхараш массаза а цІена кхоачашдеш, нахаца товши Іимерзеи вола саг даим хиннав сийдолаш. Уж санна бараш дукха ба ГІ. Ахриева цІерагІча Назрановски «Электроинструмент» яхача заводе. Царна юкъе а шийна карагІдувлача дикача гІулакхаща къаьстта белгалъяьнна я механически цехера сверловщица Аушева Сацита. Ткъаь ялх шу дизад из укхаза къахьегаш йола. Цу шерашка ше каралаьцача балхах тІехдика кхетарал совгІа, массехк смежни професси караерзаяьй цо. Цудухьа, цехера моллагІа болхло цамогаш хинна е кхы бахьан нийсденна цІагІа сецача, бехктокхамегІарча участке дІа а этта, къахьегачарех я Сацита. Иштта йолча цун тха профессионал, аьле цІи йоаккх цунца цхьана къахьегача болхлоша.

Ше заводе болх бе йолаелча денз укхазарча машинашъерашта юкъе яьржача яхье хадданза хьалха а латташ, даим ший сменни нормаш 115—120 процент кхоачашъеш хьайоагІарех я из. Овсаре къахьегарал совгІа ше кийчъю продукци дикеи тІехдикеи мара хилийтац цо. Цудухьа, цун продукци ОТК болхлоша чакх ца йоалийташ соцаяь нагахьа моттиг нийслац. Иштта къахьегача Сацитас ший опыти дикагІйола балха методаши дІа а йовзийташ, хьалхехбаь говзанчаш кІезига бац предприяте. Эшача хана моллагІчунна гІо - новкъостал де кийча йолча цо доагІаш дар юхьдухьал дІаоал, ший новкъосташка. ХІаьта, болхлой вІашка оза, царна юкъе барт беховчарех а я из. Цудухьа, массане чІоагІа лоархІаши сийдеши я Сацита.

Хьаьнала къахьегаш цо даьхача толамий лакха мах баьб. Маьхера дукха совгІаташ тийннад цунна. «Социалистически яхье котъяьннар» яха массехк сийлен знак а еннай С. Аушевана. Предприяте къахьегама ветеран яха сийлен цІи а тиллай цунах.

СУРТА ТІА: сверловщица С. Аушева.

И. ПЛИЕВА сурт.

Юрта боахама болхлошта Нохч-ГІалгІай АССР сийлен цІераш ялярах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Юрта боахама даькъе доккхий гІулакхаш карагІдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи сийлен цІераш лойла:

«Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни хьайбаш леладер»

Джадаев Султан Момадовича — Шелковски района «Червленский» яхача колхоза вокххагІволча жаІуна.

Дибиров Ширвани Хайрулаевича — Надтеречни района «Горагорский» яхача совхоза вокххагІволча жаІуна.

Ямалов Султан Заннуровича — Шелковски района «Червленский» яхача колхоза вокххагІволча жаІуна.

«Нохч-ГІалгІай АССР юрта боахама заслуженни болхлой»

Герихацов Сераждин Косумовича — Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета гІулакхаш леладара управлене агропромышленни комплекса отдела заведующена.

Исаев Ахьяд Мутаевича — Наурски района «Россия» яхача колхоза вокххагІволча жаІуна.

Эльсанов Дауд Магомедовича — Надтеречни района «Горагорский» яхача совхоза вокххагІволча жаІуна.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель

Х. БОКОВ.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь

С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный,
1990 шера 22 февралe.

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГ

ХІанз, вай вахара массе а оагІорахьа перестройка дІахьоча хана, керттердар да хІара коллективо, хІара саго ше волча ший декхар бехктокхаме а хеташ кхоачашдар. Иштта кхетаду из дуккха а дукхагІболча наха.

ХІама хьадара таронаш леха еза, хІама хьадара кІалхарвала бахьанаш а ца лехаш. Иштта шоай мел йола таронаш производствана юкъейоалаяь, царех бизза пайда эцаш къахьегаш я Грозненски производственни швейни объединене шоллагІча цеха коллектив.

— 1960 шера укх цехе балха ера со, — аьлар цеха начальника декхараш кхоачашдеча Елизарова Валентина Петровнас. — Цу хана денз цхьаккха а шу дІадахадац тха цеха болхлоша шера план тІеххкоачаш ца еш, 1988 шерагара дІаиккхача. ХІаьта цу шера задани а йисанзар тха бехкагІа кхоачаш ца еш. Штате боагІача нахах кховзткъа гаргга саг вацар. Царна йоагІар а тІехьа план кхоачашъе кхензар тха.

ДІадахача 1989 шера штате боагІачарех 30 саг воаццаше, ханал хьалха кхоачашйир оаха шера задани, планал совгІа арахийцар 30 эзар гаргга барзкъа.

Цу тайппара, укх пятилетка тІеххьара шу оаха дІадоладир дика кІийле кийчъяь. Цудухьа январь бетта задани ши ди хьалхагІа кхоачашйир, планал совгІа дукха барзкъаш арахийцар.

Валентина Петровнас бийцар уж толамаш доахача къаьстта хьинаре къахьега кхалнах. Царна юкъе белгалъяккха йоагІа Грозне Ленински райсовета халкъа депутата Гамаева Лизас кулгалду йиъагІа бригада. Цо керда шу дІадоладир дІадахача шера задани ши бутт хьалха кхоачаш а яь.

Гамаевас кулгалдеча бригадал ши кІира тІехьа мара ца юсаш дІадахача шера план кхоачашйир къахьегама ветерана мастера Комаревцева Валентина Тимофеевнас кулгалдеча цхьоалагІча бригадас а.

Валентина Тимофеевнас цу цехе болх бу ткъаь шийтталагІа шу да. Цунна хов массе а тайпара барзкъаш тега. Барзкъаш тега дукха къона кхалнах Іомабаьб цо.

Комаревцева санна, коллективе лоархІаш а сий деш а я къахьегама ветеран мастер Жильцова Раиса Васильевна. Цо кулгалдеча бригадас дІадахача шера план цхьа бутт хьалха кхоачашйир.

Укхаза белгалдаккха доагІа ший балха норма кхоачаш ца еш цехе цхьаккха а кхалсаг ца хилар. Бакъда, берригаш а бац цхьатарра болх беш а цхьатарра хьинар долаш а. Царна юкъе цхьабараш белгалбувл тІех ка йоалаш а хьинарегІа болх беш а хиларца. Иштта чарна юкъера хьалхагІа хьоае йоагІа къахьегама ветеран Иванова Валентина Павловна. Ткъаь шийтта шу да шийгара гІалат ца доалийташ цо цу цехе болх бу. Из дика лоархІаш хьехамча я. Цунгара Іомалу барзкъаш тега къона кхалнах. ХІаьта цо даь барзкъаш е операци кхы саг хьажа ца везаш дика хул.

Шоайла, боккхагІчаргара хьокхам а эцаш, царна къахьегача тІехьа а кхувш, болх беш бола къона кхалнах, мехкарий кІезига бац цехе. Ишттачарех ба швеяшмотористкаш Идрисова Роза, Осмаева Сацита, Евлоева Хадишат. НакастоевгІар Лайлан Мадинеи, кхыбараш. ДукхагІбараш Грозненски №26 йола профессионально-технически училище йистеяьккха мехкарий ба.

Цеха болхлоша дукха ярал совгІа дика а хьаю продукци. Из бакъдеш да 1989 шера цехера дІаяхийта продукци во могаеш цхьаккха реклamaци ца яр. ХІаьта цу цехе хьадаь барзкъаш вай республике меттел, мехка ткъаьнел тІех йолча городашка а кхоач. Уж хоатташ дІанйду Ставрополе, Новосибирске, Архангельске, Чите, кхычахьа.

Цехе хьаду тайп - тайпарча ха йолча кхалнаха лаьрхІа кІада, зипа, даьре барзкъаш.

Иштта ка йоалаш болх бара къахьега дика хьалаш да цехе, аьнна, хеталургда. Из нийса хургдац.

Цех улл цунна лаьрхІа йоацача, тишача, революци а хилалехьа даьча, цхьан купеца хиннача цІеношка. Цун кхаь участке готта я. 10—15 процентагара дІаиккхача оборудовани тиша я. СалаІа, хІама даа, барзкъа хувца болхлошта лаьрхІа помещени яц. Кхалнаха болх бу шин сменагІа.

Иштача хьале мишта вІаштІехьдоал шун ка йоалаш болх бе? аьнна шийга хьаьттача, цеха технолога Махаев Зинаида Вахидовнас аьлар, цу тІехь тха ка йоал эггара хьалха къахьегам дика вІаштІехьбаккхар, къахьегама дисциплина чІоагІа хилар, йоагІаш йола порядок лоаттаяр бахьан долаш.

Оаха болх бу коллективни подрядагІа, хІаьта алапи нийду хІаране къахьегарга хьежжа.

ШоллагІча цеха коллектив Грозненски производственни швейни объединене хьалхалаттарехи дика лоархІарехя хилара тешал деш да цу коллективера технолог Махаева Зинаида Вахидовна текстильнии яйгачеи промышленноста болхлой профсоюзагара Нохч - ГІалгІай АССР халкъа депутаталла кандидат оттаяр, хІаьта Гишлакаева Киса Грозненски горсовета халкъа депутаталла кандидат оттаяр а.

Ю. ТЕГАЛОВ.

КПСС ЦК платформа проект ювцаш

Вай низ барт цаІ хиларца ба

Сона хетачох, иштта уйла йолаш маІан да дукха ха йоаццаш араяьккхача парте XXVIII съездага йолча КПСС ЦК платформа проекта «Кердача федерацега» яхача раздела. «Перестройка кхел, мехка кхоане дукхагІча даькъе тийша я къамашта юкъера гІулакхаш дика-во хиларах», аьннад цу тІа. Из уйла чІоагІа теша воагІаш а нийса а хилар дизза бакъду мехка тайп-тайпарча регионашка укх тІеххьарча хана хиннача событеша. Масала, хьахаргда вай Нагорни Карабахе азербайджанаштеи эрмалоштеи юкъе даьнна массанена довзаш дола дов. Массанена чІоагІа новкъадаьннад из. Цкъаза цхьа кІеззига хьувш мара хилац из дІадаргда, аьнна, хетийташ, тІаккха михьардаьле долалу, доккха зулам доалаш, нах боабеш. Хийла цІагІа аьрга таьзет денад цо.

ХІаьта укх тІеххьарча деношка Таджикистане хиннар? Довнаш деш, цІи етташ, нах боабеш, граждананаш бовхаш, пачхаьалкхен рузкъаш лечкъадеш.

Хьанна эш цу тайпара хІамаш? Мишта хьахиннад уж? Уж хьахилара керттерча бахьанех да сталинщина къизача шерашка, Брежнева застойни хана кийчъяьча кІийлен тІа хьахиннача административни мафе деш дола гІулакхаш. Цунна а бюрократически мафена а хьокхаш дола урс да перестроечни процессаш. Нагахьа санна перестройка котйоале, тІаккха цар овлаш тедаргда. Цар йиш хургьяц ца доагІа рузкъа даа, царна могаргдац миччахьа а массаза а законаш телхаде, коррупци лелае, кхааш ийде, вай общества кІийле йохае.

Цу дерригне уйла йича, вай декхар, коммунистий декхар да махулла сихагІа а хаьдда а перестройка котъяккхара тІехьа къовсам лоаттабар. ХІара коммунист декхарийла ва ше болх беча моттиге парте чура цхьоагІо чІоагІъе, цун халкъацара, обществацара бувзам шербе, кІоаргбе. ХІаьта из дара собране деча доккхача къамаьлал лоархІамегІа да цунна, кхыметтел, цхьан дийнахьа даь а, зІамига гІулакх дар.

Тха, «Силуэт» яха производственни объединене дуккха эзараш болхлой бола коллектив тайп - тайпарча къамех болча нахах латташ я. Тха предприяте болх беш ба нохчий, гІалгІай, эрсий, украинцаш, эрмалой, азербайджанцаш, гуржий, жугатий, хІирий, дагестанцаш, кхыбараш. Тха керттерча предприяте а районашка итташ йолча цун филиалашка а къамашта тІагІолла цкъа гІар хиннаяц. Из хІама тха партийни профсоюзнии организацеша доккхал деш а сий доаккхаш а да. Къамашта юкъерча гІулакхий къаьстта дукхагІа терко е даьннад тхо укх тІеххьарча хана. Коммунисташка уйла яйтай, профсоюзни организацеи администрацеи теркам тІаэзаб мехка регионашкеи республикашкеи хулача событеша. Оаха къаьстта терко ю къамашта юкъе материальни а моральни а хьакъехьа нийсхо лелаяра.

Парте XXVIII съездага йола КПСС ЦК платформа проект цІенхаштта документ да. Коммунисташа кІоаргга Іомаде а нализ е а еза, демократически творчески хьисапе шоашта бакъахьа хета хувцамаши тІатохараши де деза. Аз иштта ях из, хІана аьлча XXVIII съезд хинначул тІехьагІа кІезигагІа дале а, пхе шера республика а мехка а коммуниста цун керттерча положенеша маяххара болх бе а баха а безандаь.

ХІаьта тхо, «Силуэт» яхача производственни объединене коммунисташ, из документ цІенхаштта Іомадеш да.

Ш. МУСАЕВА,
партбюро секретарь.

БІаьстана накъадолхаш

Гота кийчо дика ю

Сунженски района «Победа» яхача колхозе къаьстта а дукха балхаш да хьатІайоагІача бІаьсти де дезаш. ДІае езаш я 3400 гектара тІа тайп-тайпара культураш. Белгалдаккха доагІа, из деррига лаьтта соахка зяба аьха, цига 32 тонн органически удобрени йилла хьаьндаь хинналга. ХІаьта а цигара чуэцаргбола хьувкъам тийша хургба, уж кхаш бІаьстан юххье макхаш даьха, культиваци яь, кхы а хьаьндаь кийчдарах, ший ханнахьа дІадерах. Из деррига ма дарра кхетаду цу боахама коллективо. Цудухьа гота балхашта ма хулла дикагІа техника кийчъяра берригa шоай теркам тІабахийта къахьегаш ба хІанз механизатораш, хІаьта къаьстта а колхоза мехмастерска коллектив. Йоккха а яц из. Штате волаш 16 саг мара вац. Цхьабакъда, царех хІаравар ший балха говзанча ва. Масала, сийлахь боккхача Даймехка тІемеи къахьегамеи ветеран, слесарь-моторист коммунист Анатолий Михайлович Фатеев. Пенсе воллаше а мастерске хІанз а къахьегаш ва из. ХІаьта хьадер сиха деш хиларал совгІа тешаме а ду. Ди дІадахийтац цаІ-ах балха норма ца еш. Иштта овсаре а дика а къахьега Іомаваьв шийца цхьана болх беш вола къона Урывски Петр а. ХІаьта шоай токарех Моисеев Александрах, Скоморохов Дмитриех, дийца а ваьлац мехмастерске заведующи Михайлов Василий Васильевич.

— Дискаш, валаш, фенташ, кхыйола 30 тайпа оатхалаш керда хьаю цар, тишъенначул тІехьагІа реставраци йийя метта а увттаю. ХІаьта цар хьаяь оатхалаш цкъаза заводе яьчарех а къоасталуш хилац, — йоах Михайлова.

Иштта дика болхло ва тракторий гидросистемаши топливни аппаратуреи тоаеш вола Швачко Григорий Антонович а. Кулгалхой раьза болаш къахьег кхычар а. Норма кхоачаш ца еш цхьаккха а вац.

Дика вІаштІехьдаьхад мастерске болх беча наьхз къахьегама а салаІара а хьалаш. ПаргІата, йІайха я ерригача цехий помещенешка. Цига латтача станокий новкъосталца керда хьае а тишъенначул тІехьагІа меттаоттае а йиш я тайп-тайпара дукха оатхалаш.

— Коленчати валашта, кхыча оатхалашта шлифовка ю станок хилча кхы хІама эшацар тхона, — йоах Михайлова. — Цхьабакъда, из Іалашъе хала да. Районни ремонтно - технически предприяте мара цхьанна боахаме яц из.

Делкъа ха хьатІакхаьчача тайп - тайпара а маьха дарегІа а хІама яа йиш йолаш ба нах, мастерскена юххе йоаллача столове. Мукъача хана ловза шахматаш, шашкаш, доминош я, деша газеташ, журналаш да. Болх чакхбаьлча лувча йиш йолаш душ а я цига.

Керттерча даькъе тракторий двигателаш, топливни, электрически аппаратура, кхытайпа чоалхане оатхалаш, системаш мара тоаяц мастерске болхлоша. ХІаьта трактор вІашагІъяккха а кхоа вІашагІйоалла а, цун лелаш дола дакъа тоаде а декхарийла трактористаш шоаш ба. Цудухьа, мастерске болхлоел совгІа колхоза бригадашкара хІара дийнахьа дукха механизатораш хул укхаза. Уж Іуйрийна хьа а боалабу цІа а буг машинаца.

Деррига технологически гІулакхаш чулоацаш я ремонтникашта юкъе яьржача яхьа условеш. Машин ханнахьа а дика а тоаяьчоа ахчан преми лу. Масала, Т-150 марках йола трактор ханал хьалхеи тешамеи тоаяьчоа 40 сом лу премена, хІаьта ялат чуэцаш йолча комбайнах — 65 сом.

Гусенични трактор тоаяра 24 ди лу хІара механизатора. Иззал ха наггахьа мара йоаяц укхаза, из а дукхагІйолча хана ехачунна метта дІатІаоттаяра эша оатхал лаха ца могаш хилча. Вешта эггара дукхагІа 18—20 ди мара доадац, хІаьта цхьаболчар кхы а кІезигагІа — юкъера лаьрхІача 12 ди.

Цу юкъа шоай трактораш тоайир механизатораша Поплутин Анатоле, Шелкунов Ивана, Маковкин Михаила, Лазарев Василе, Корякин Александра, Солянников Владимира, Федюнин Александра. Из толам баккхарах ахчан премеш елар царна.

Хьалаш вІаштІехьдахара, болх аттача баккхара колхоза кулгалхоша еча йоакхонга хьежжа къа а хьег мастерске болхлошеи механизаторашеи. Из хьагойт цар хьокхамаша: Масала, хІанзле 32 трактор тоаяьй, соахка йиъагІчеи укх шера хьалхарчеи кварталашка планагІа йоагІаш хиннача 34-х. Царех цаІ араяьннаяц комисси ца хьожаш.

Кхы а цхьа хІама да. Эсала даь цхьаккха хІама чакхдоалийтаргдоац и л г а массанена дІахайтара, ремонт дІа а йолаялехьа колхоза инженерни служба болхлоша механизаторашта, мастерске къахьегача наха дІадовзийтар, тоаяь яьнна трактор, комбайн, нух, макха, сеялка, кхыйола машина, инвентарь мишта хила еза.

Ремонт е езаш бригадера хьайоалаяь еррига техника тоаялцца хьсхамашца, гІулакхаца новкъостал деш, эшар хьатІакхухьаш механизаторашца цхьана къахьегаш хул хІанз мастерске хІара бригада механик. Техника тешаме тоае дикка новкъостал ду цу гІулакхаша а.

ТІехьаювзаш йола инвентарь бригадашка меттаоттаю. Геттара дика чакхдоаккх из гІулакх цхьоалагІчеи кхоалагІчеи кхаш леладеча бригадашка. Тоаяь, гостехнадзоро дІадеххача тайпара машений даьтта, басар хьекха еррига тІехьаювзаш йола инвентарь Іан замалахьа лоаттаяра дІаоттайир цар, ер шу долалуш. Из болх бара кІира мара тІехьабисанзар царел кхыча бригадашкара къахьегамхой а.

— Техника тоаяра районе яьржача яхье тІеххьарча кхаь шера котало йоаккхаш хьаенай тха мастерске коллектив — йоах В. Михайлова. — Хьалхле дІаяла дага дац укх шера а. ХІаьта оаха декхар тІанйцадар соахка йиъагІчеи укх шера хьалхарчеи кварталашка тоае еза еррига тракторaш, 80 процент комбайнаш 23 феврале кийчон мугІаре дІаоттае, ремонт яра дІадахийта, лаьрхІача рузкъах 10 процент кходе. Дагалаьцачох цхьа хІама чакхдаьккхад оаха хІанзле. Тишъеннача оатхалашта реставраци яра, керда яраш хьаяра кІезигагІа аьшк дІа а дохийташ, гота техника кийчъяра хьакъоастадаьчох 12 процент кходаьд. АрендагІа болх беча тхона из геттара лоархІаме хІама да. План кхоачашъяра тоае езаш йиса ши трактор кийча хилийтара кхо - диъ ди мара эшаргдац.

Эшача хана кхашка шин сменагІа болх бара механизатораш ца тоъаш нийслу цкъаза боахаме. Цудухьа укх шера йоакхо яьй уж кийчбара. Курсашка деша вахийтав итт саг.

М. ХАМАТХАНОВ.

СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ

СССР Министрий Совето соцам баьб салоІаш дола ди 1990 ш. 11 марта кІирандегара 9 марта пІаьраска денга даккха, аьнна.

ХАЛКЪА ТАЬЗЕТ

23 феврале Грозне хиннача митингера репортаж

23-гIа февраль — Советски Эскарей ТIема-Форда Флотен ди, вай берригача советски наьха цIей. Цхьабакъда, нохчаштеи гIалгIаштеи из ди къаьстта белгала да цIаккха дицлургдоацача цхьаькха цхьан хIаманца: хиннар фуд, шоай бехк малагIа ба ца кхеталеш бола вайнах 1944 шера 23 феврале доахан санна, товарни вагонашка дIа чу а лехка, шоай мехкагIа баьхар. Сталинои цун бIехача гIозарои. Цудухьа из цар вахаре, исторе эггара IаьржагIа дола ди да.

ХIаьта из доккха таьзет тIаэтта нийсса 46 шу даьнначул тIехьагIа, сталински репрессех СибарегIа, Казахстане Iобахьийтача хана байнараш дагабохара город Грозне В. И. Ленина цIерагIча майдан тIа митинге гулбеллар Iалаьмате дукха нах. Уж бар нохчий, гIалгIай, эрсий, украинцаш, эрмалой, кхы а дуккхача къамех бола нах, заводий, предприятей, колхозийи совхозийн, Iилманеи культураи учреждений; бусалба ди лелаберий викалаш. Из митинг яьяр Нохч-ГIалгIай халкъа фронта инициативах.

Iазап лайначар дувц: (Чатаев Маде Халид. Из хIанз пенсионер ва, ваьв Ведениски района Харачой яхача юрта Iовохийтача хана 16 шу даьнна хиннав).

— Таханардар санна, шийла а лоа делхаш а ди дар 1944 шера 23-гIа февраль. Собраии хул, аьнна 12 шерал тIех мел ваьнна маIа саг юртарча школе хьагулвир. ТIаккха чIегаш а теха, наIараш дIакъайлар, школана гоннахьа пулеметчикаш оттабир. Из бийса цу школе яьккхийтар тхога. ШоллагIча дийнахьа Iуйрийна хIаранена автоматаш бе йоахка салтий лала а баьха, тхоай цIеношка чудигар тIаювха хIамаш, итт дийнахьа баа кхача хьаэца, аьнна. Цу дийнахье а «студебеккераштa» тIа а ховшадаь, Грозне цхьан станце кхоачадир. Цига товарни вагонаш тIа а ховшадаь, мичa е сендухьа дуга ца оалаш, мехкагIа арадаьхар. НаькъагIа долхаш шелалах, лазарех нах бов болабелар. Дакъаш тхога дIадохнийтацар, уж поезд сецача станцешка дIаарадоахар.

Юххера а Казахски ССР Кызыл-Ордински областа цхьан районни станце Iодаьхар тхо — 107 дезал. Со воккхагIа а волаш, дай-нанеи доацаш ворхI дезалхо вар тхо. Иштта дукха бераш долаш бар, кхыбола дезалаш. Цигача оаха лайна хало, ях Iа. Байттмал яI!..

Цхьан юкъа Халида къамаьл сецар, мотт сецача санна латтийсар из... Къоаначун бIаргаш хих хьалдизар. Шийкоа таьзет эттача къонах велхаш наха бIаргавайта йиш яц сатоха деза, оала вайнаьха. Цхьабакъда, бIаргех доккхий тIадамаш Iоухаш латта нъоано вайча, цун къамаьлага ладийгIачъ сатохадаланзар сога. Къамарга шод эттар... Халида дIахо дувц:

Цигача оаха лайнача балах, халонех хIанз дерриrа а хьога дIадувцалургдац сога, цу гIулакха дукха деноиш эшаргдар. Цудухьа Iа бехк ма баккхалахь сох. Амма, из бала мел боккха ба Iа кхетадергдолаш цхьа-ши масал доаладергда аз. Iобахьийтача 107 дезалах дийна а болаш, вай мехка 3 дезал мара цIакхаьчанзар. Цигача моцалахен шелалахен байна дIабехкар аз сай ши вошен цхьа йишен.

...Город Грозне В. И. Ленина цIерагIа майда. Iуйрийна итт сахьат даьлча из тIаник, аьнна, хьалийзар итташ эзараш болча наха. Трибуна тIа ба республика партийни, советски органий кулгалхой, Iилмаи культураи деятелаш, СССР халкъа депутаташ, митинге баьхка кхыча республикашкара хьаьший, бусалба ди лелаберий, общественни формированей викалаш. Цхьаккха а бокъо йоацаш нохчий гIалгIайи халкъаш Iодахьийтача хана сталински репрессех байнараш дагабохара хетаяь митинг хьайиллар Грозненски горисполкома председатела заместитела К. Музаева. Цо дош делар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара Д. Г. Завгаевна.

Хьамсара новкъостий! Мехкахой! Грозне а республике а баха нах! — аьлар цо. — Вай тахан гулденнад цхьаккха а хIаманца бакъъе йиш йоацача репрессех байнараш дагабохара хетаяьча митинге. Амма, цу репрессешта а маганзар социалистически революцес, В. И. Ленина мехка дерриrа а халкъаш дегIадоаладара, халкъашта юкъера доттагIал чIоагIдара даьр доаде. ХIаьта Советски Iаьдала кхерам тIаэттача, кхыдола халкъаш санна, нохчий а гIалгIай а гIайттар фашисташта духьала.

Тахан вайна хов, социализм хьалъеча шерашка Сталинои цун бIехача гIозарои дагадоха а кхераме дола бокъо йоаца хIамаш леладаьлга, гIожагIча тайпара парте къаман политика ленински принципаш телхаяьлга. Из хьагучадаьлар вIалла гуна хьа доацаш, халкъаш шоай мехкагIа, дахарца, къаман сий доаде гIертарца, бокъонца йола геноцид лелаярца.

Тахан, ер таьзет латтача дийнахьа, вайна дагабох Гаьнарча СибарегIе, Казахстане лайнача халонех, лазарех, моцалах байна дIабехка боахка бIаьш эзараш вай дайиноанойи, вежарийи йижарийн.

Тахан, ер таьзет долча дийнахьа, вай дег тIара баркал оал вайца бала бийкъача эзараш болча эрсашта, казахашта, украинцашта, киргизашта, немцашта.

Вай Iодахьийта даьккхача 13 шера юкъе а я сийрда моттигаш. Уж ювзаенна я цу Iаьржача, бирсача деноишка вайна новкъостал даьча, шийтух-сискал йийкъача, вайна йIовхал еннача дукхача къамех латтача нахаца. Из а вай истори да, бокъонца йолча интернационализмаи доттагIалеи истори.

Дуйха ха йоацаш, СССР Лакхехьарча Совето тIайийца культа личность йолча юкъа бокъо йоацаш репрессешьяча халкъашта йизза реабилитаци ярах йола Деклараци тIаэца таро елар перестройкас, вай общества вахаре хулаш латтача демократизацес.

Тахан вайна гуш да цIаьккха а. Кортош хьалъэйдаьд, къамаш шоайла кхохкаде гIертача, вай паргIато толхае гIертача низаша. Царца вай къовсам лоаттабарга хьежжа мара, дIагIоргъяц перестройка. Цудухьа вай ях тахан «ак» къамашта юкъе эгIазал чуйоссара, вай «ак» ях кхыча къамашта юстара довлар̀ан сепаратизманеи, вай «ак» ях национализмана.

Тахан, укх таьзета, вайна дагалаттача хIамаша дIадех вай цхьоагIо, сабар долаш хилар, цатоамаши довнаши юкъера дIададахар.

...Митинг дIахо йоадаш я. ХIаране къамаьлага ладувгIаш, юха а, юха а дагайохийт халкъа яь човнаш. Цар байнараш дагабохийта Iац, дагабохийт палачаш а. Ма къиза хиннаб уж!

«ХIара Iобахьийта дезал шоаш бахача моттигашка медицински осмотрах чакхбаха беза, царна юкъера айп долеи инфекционни лазараш долеи нах хьакъоаста а беш», — ишта йоазув дар вайнах шоай цIеношка Iоарабоахаш дакъа лаьцача оперативни группа начальникага хиннача инструкце тIа. Из документ «духхьал НКВД оперсоставана» мара ца доваййташ къайлагIа леладаьд. МалагIа маIан дар «хьакъоастабаьраш» яхача деша? Цамогаш болча, шоаш дIа ца лелалуча наха кIезиг-дукха къахетаме хьалаш хьаде дагахиннаб? Хиннабац! Берия а, цун гIоз а кхычун сагото еш хиннаб — хьовзам а боацаш, шоай зуламе акци чакхъяккхара. Из дикагIа доашхаргда цар зулам бIаргадайнача, хIанз дийна волча тешо.

Iазап лайначар дувц: Мальсагов Габиса Дзяудин. Iовахьийтача хана республика юстице наркома хьалхара заместитель хиннав).

— 1944 шера 23 феврале со вар Галанчожски районе нах арабаха, аьнна, правительства задани а йолаш хьалъяхийтача группана юкъе. ГаланчIож — лоаман район яр. Цудухьа, укхаза тIехьагIа, 27 феврале дIайолайир нах арабахара операци. ДIаваха мел могаш вола саг Нашхойски юрта Совете хьагул а ваь, гоннахьа автоматчикаш а болаш гIаш дIавигар. ХIаьта цхьацца айп хиларах, цамогаш хиларах дIабаха ца могаш бола нах хьагулабир Хьайбах яхача юрта. Цига яр Л. Берия цIерагIйола колхоз. ХIаьта цу колхоза говраш лелаеча кхийчу дIачубехкар нах, кхоана машинашца дIадугаргда шо, аьнна, Iеха а баь. Цох тийшар нах. Со се а тешашвар цу операцена кулгалдеш волча пачхьалкхен кхерамзлен 3-ча ранга комиссара Гвишиане деннача дешах. Верргa а 650 совгIа саг цу чу дIачувеллар. ЦIаьхха кхий наIараш чIегаш а теха дIакъайлар, гонахьа герзах хьалбиза салтий дIаовттабир. Цу сахьате Гвишианa деннача амарах кхий лотадир. Нах боагабе гIертнлга кхетадича, со тIаведар комиссара, эрсий капитана Громова хьаллаьцар со. Тхо шаккхе салташа автоматий бух теха вожавир, тIаккха вийхкар. Доагача кхий наIараш йохае вIаштIехьдаьлар цкъарчоа наьха. Шера алан кIалхарбала гIерташ араада болабелар уж. Цхьабакъда, цхьаккха саг йиъ-нхе метрал гаьна валанзар, тох-тохачоа меттахьа тохаш, царна герз детта доладир салташа, комиссара Гвишиани денна амар кхоалаш а деш. ДIахо цу къизала бIарахьежа, ла маганзар са дега. Со кхетам чура ваьлар...

Дуне хьакхеллача дена хьадоагIаш да из: во а дика дицлац наха. Митинге къамаьл даьрашта юкъе дуккханеша дувцар шоашта цу бирсача хана новкъостал даьча, шоаш Iоажалах кIалхарабаьхача эрсех, казахех, киргизех. Цу хана из дечунгара доккха денал эшаш хиннад, хIана аьлча бериевски гIозаро мегийташ хиннадац «спецпереселенцашта» новкъостал делга. Уж мохк бехкараш ба, бандиташ ба, яхаш моттигера нах духьала боахаш хиннаб вайнаха. ХIаьта а миска, догцIена нах тешаш хиннабац цу бIехача пропагандах. Из дерригa а хьадовзийташ, дег тIара дIайхача дешаща цу наха баркал оалаш дийцар ше къамаьл деш Экажкъонгий - юртарча маьждига имама Измайлов Iаддал-Хьамида.

— Цу эггара халача хана вай моцалах кIалхардаьха, вайна цу шийлача мехка йIовхал енна къамаш дицдалийта бокъо яц вай. Царца даим а доттагIал леладе деза вай, — аьлар цо шийн къамаьл чакхдоалаш.

— Цхьанна а хIаманца нийсбаь варгвац Iобахьийтача шерашка нохчашеи гIалгIашеи лайна бала, хало, Iазап, — яхаш дIадоладир шийн къамаьл Нохч - ГIалгIайчен бусалба ди лелаберий управлене къьдас Газабаев Шахьид - Хьажас. — Цхьабакъда, вай дегаш дорхдаланзар. ХIана аьлча, хиннар дагалохаш вай уйла е еза кхоана миштта дахаргда. Барти машари лехарца мара иразе хила йиш яц вай вахар.

Гуш дар Шахьид-Хьажа, аьнна уж дешаш митинге дакъа лоацача хIаране кхеталеш, дIаэцаш долга, наьха дегашка уж дужилга. Байнараш дагабохаш, цар синошта къахетам бехаш Шахьид-Хьажийна тIеххьа дуIа дир массане.

Цхьаннена тIехьа шоллагIвар волаш микрофон латтача хьатIаух ораторащ.

Дош лу Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамен тIемей ветераний совета председатела В. И. Филькина. Цо шеп къамаьл деш белгалдаьккхар, ер таханар ди нохчий, гIалгIай халкъий таьзет да, аьнна. ХIана аьлча, сталинско-бериевски шайкас берригача мехка хьалхашка сий доаде гIерташ боабаьб тахан зерате ваха кхьша доацаш бола дикагIбола къонахий. Иштта, бандиташ хиннаб, моастагIчоа новкъостал даьд, аьнна, доацар тIа а кхелла мехкагIа баьхаб. Уж харц уйлаш тахан а тIехьа лелаэл я вай кепайоазон цхьайолча изданешка.

ХIаьта бокъонца дола истори миштад? Цунах лаьпа цхьа-ши дош аргдар аз. се укх республике дуккхача хана денз вахаш а из довзаш а хиларах. Советий Iаьдала мутIахьа а болаш, шоай декхар цIена кхоачашдеш бола нохчий, гIалгIай безацар цу хана укхаза хиннача НКВД кулгалхошта. Сий дер малав а хьеже. цунах аьлдаташ дувца болалора. ТIаккха из къонах бийса яхача гIолла наIар тIа а бахе. ваха-ваьнна моттигаш йоацаш дIавоаккхар. Цул тIехьагIа кепайоазон тIа яздора из саг бандит а хиннав. цо Iаьцала духьала тайп-тайпара ийрча, зене гIулакхаш а леладаьд, аьле. Иштта чакхдоахар бIеха гIулакхаш.

Цхьаькха а хон сона. Сийлахь-бокха Даймехка тIема хьалхарча деношка 12 эзар нохчо а гIалгIа а тIом бе вахар. Цул тIехьагIа а шоай лоIаме геттара дукха ухар уж тIем тIа. Царна юкъе бар сона уллув болх баь Хаджиев Ризван, Усманов Хьамид, Гагиев Идрис, Мальсагов Тухан, Имадаев Мухьмад, А. Зангиев, А. Парашульгов, Б. Салаев, иштта дукха кхыбараш. Царех личка дукхагIбараш тIем тIара цIабахканзар. Дукха нохчий, гIалгIай орденашеи медалашеи белгалбаьб. ХIаьта цхьабарашта Советски Союза Турпал яха сийлен цIераш тийннай. Цул совгIа цхьаь цаI нохчо а гIалгIа а шийн новкъостий га дехка моастагIчунгахьа ваьнна моттиг нийсъеннаяц. Иззал дакъа юкъедихьа халкъа 1944 шера мехкагIа даккхар бокъонйоца йола террор яр. ХIаьта из лаьраш хьагуча а баьха йоаггIа кхел е еза.

Юххера чакхвоалаш са ала безам бар нохчий, гIалгIай доттагIал леладе гIерташ. бокъонца хьаьша тIаэца ховш нах ба, аьнна. Цунна дола къаьтта тешал да. Нохч-ГIалгIай АССР республике цхьа барт-цхьоагIо а йолаш, хьаьнала къахьегаш бе-беча къамех бола викалаш хилар.

Iазап лайначо дувц: (Цечоев Дауд, 1910 шера ваьв, Оалкама вах).

— Ткъаь дийтта шу кхаьча вар со нохчийн гIалгIайн мехкагIа боахача хана. Таханара вай тIехье, из бIарга ца дайна саг атта тешаргвоацаш Iазап тIаэттар вайнаха. Дукха нийсбелар тха эшелонаца кхыметтел жувр, хьажкIаш, кхыбола кхача хьа ца эцийташ, арабаьха дезал. Уж санна бараштa шоашкарча кхачах дакъа дора наха. Тха дезал дIабнгача эшелонаца дукхагIча даькъе нийсбелар Галашкара, Мужечара, Бамутара, Яндарера. Оалкамара, кхыча юрташкара нах. Доккха лоа а дена. ГаланчIожара нах арабаха йиш йоацаш бисар цу Iаьржача кхаьрача дийнахьа. Царна юкъе вар са йиший воI Цечоев Джамбота Джамалда. цун дезал. Из а цун дезал а юкъебола нах доккхий отарашна дIачу а бехна, бензин тIатеха, лотабаь боагабаьбар. Кхы йоккхагIа къизал мишта хила йиш я?! Вай къамаш мукъадаьнначул тIехьагIа а перестройка, демократи, гласность дIайолаялалца йолча хана къайла цхихьад из гIулакх. Цхьабакъда, тахан дукхагIчарна ховш да. Уж нах боагабаьча оттаде деза памятник.

Бераш, истий, къоаной, унахой цхьалхача кочамашца, тIаювхача бIоржашца, йиткъача маьчешца арабаьхар. Казахстане цхьайолча моттигашка е йоаггIача тайпара йоакхо яьцар мехкагIа баьха боагаI нах тIаэцара. Хьекхаш буран а йолаш, Iальмате шийлача хана, март бетта Iокхаьчар тхо Павлодарерча машиннаькъа станце. Тхо дIацига деза вордаш соалозаш хьаяхканза яр. Уж хьакхаччалца, аьнна, ара юкъе ювргIаш. кхыйола хIамаш тIатеха Iобувшабаьча боккхийча вахах, унахоех, берех дукхагIбараш гIора а баь байра. Транспорт хьакхаьчача Iобувшача хана гIахьа хиина нах. дакъий а долаш тIадотта дийзар тха. Из ди кхы бIарга ма голда, кхыметтел вай моастагIашта а.

Вай сибарегIа Iохкаьчача хьалхарча цхьан-шин шера байнача наьха чот яь а варгвац. Уж байра шелалах лазараш хулаш, моцалла дIайха лазар хулаш. Нагахьа ди дагIацар юртара шн-кхо саг ца леш. хIаьта городе-м уж геттара дукха бовра. Iана замалахьа байнараштa каша даккха низ дIа ца кхоачаш кIираш доахар тхо долча. Тха тхоай цIен цига кхелхар са даь воша. йоI, воша. ХIаьта тха тайпан ах бIаь совгIача сагах къаьста дийзар тха духхьал цу цхьан моттиге. Байначарна чот яь варгвац Сталина репрессех 1930, 40 — 50 шерашка боабаь нах бовзийташ цар спискаш кепаетт вай. Сона а дуккханешта а хетачох, нохчийн гIалгIайн мехкагIа баьхачул тIехьагIа мел байнача наха хетадаь вай столице е кхычахьа оттадаь а доккха памятник оттадича бакъахьа дар.

Къамаьл ду ГIалгIай халкъа шоллагIча съездо херкхача Оргкомитета члена. Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен университета доцента. цу митинга секретара Парчиева Парас. Цо аьлар, сталински режимо нохчий, гIалгIай Iалаьмате дукха нах боабир, цар культура, литература, истори хIалакдир, цхьабакъда, цар вахарах бола тешам боабинзар. Из мадарра хьахьокх таханарча дено. Сона вай массане а укх таьзета денах берригача наьха Теша ма ди лаьрхIача бакъахьа хетар. ХIана аьлча, со теш сталински режимо дIадаькхар доаггIача бесса меттаоттадинза болча гIалгIаша, аьккхаша сатувсар кхоачашхургхиларах.

Иштта Парчиева Парас дувц ше дукха ха йоацаш Франце хиларах. Цига корадир сона вайх яздаь дола «Наказанные народы» яха книжка. Цун автор ва А. Некрич. Сона, хетачох цул дикагIа а дог лазаш а вайнаьха трагедех кхыча къамех волча саго яздаьдац.

1944 шера 23 феврале хинна события ювцаш авторо язду: «1944 шера 23 феврале Цеча Эскара цIей долча дийнахьа. Нохч - ГIалгIай АССР еррнгача юрташкара маIанах сельсоветашка собранеш е боахк, аьле, дIабех. Царех цхьаннена а дагадацар из ди сел йоккхача къизалца белгалхургдий».

Тахан а тIехьа лов вай цу дийнахьа гучаялийта къизал, хетаргахьа, дуккхача хана а ловргъя. ХIана аьлча, дуккха шераш дезаргда цIендаь лаьттара дIадаха лерхIаш хиннача къамашта цу кхойтта шера, дIахо йодача хана даь зе меттаоттадеш, иштта яь човнаш ерзаеш.

Цу книжка тIара цхьан фактаца аз шуга дIахайтаргда човнаш хала ерзаш хилара бахьан...

«Цхьан юртарча 84 шу даьннача Тута цIи йолча воккхача саго ший юртахошта кийчбала новкъостал ду. ТIаккха цо эпсарага оал со укхаза вусаш ва, сай дай баьхача лаьтта валар духьа. Цу хана зIамига бер марха доаллаш йолча несас воккхача сагага шоашца дIавар дех. Бакъда, къизача эпсаро салтечунга цу кхьннена топаш тоха, аьнна, амар дир. Салтечо аьлар: «Аз воккхача сага мара, кхалсаган цун марха доаллача беран топаш тохаргъяц. Бакъда, эпсаро уж кхоъ а салте а вийра».

ХIанз са теркам тIаоза безам бар гIалгIай автономи меттаоттаяра. Ховш ма хилара, дIадахача шера сентябрь бетта гIалгIай халкъа шоллагIа съезд хилар. Цун повестка — гIалгIай автономи меттаоттаяр. Нагахьа санна, халкъаш Iодахьийтар зулам дале, кхы кIезигагIа гIалат дацар НГIАССР автономи меттаоттаеча хана аьтта оагIорахьа улла Пригородни район, Тийрка г. Орджоникидзе данъа хьа ца далар. Ховш ма хиллара, город Орджоникидзе (Владикавказ) Тийрка аьтта оагIорахьа хинна гIалгIай кхо юрта вIашагIтохарца йиллай. Цу юртех эггара йоккхагIа хиннай Зовр - Юрт. ХIаьта хIирий цул тIехьагIа Тийрка аьрда оагIорахьа баха хайшаб, Советски хана Владикавказах Горски Республика столица хилар, 1928 шера Сталинас Владикавказ хIирашта дIаяла лаьрхIар, цхьабакъда, цу хана гIалгIашта мегар из проект харцахьа йолга дIахайта. Цхьабакъда, тIехьагIо гIалгIашкара столица дIаяьккхар. ХIаьта, СибарегIара цIабаьхкача керттера лаьтташ а дIадаьхар. ГIалгIай лаьтта баьха хIирий цигара дIабаха лерхIаш бар, бакъда, официальни Iаьдало царна из де бокъо яланзар.

Сона хетачох, укхазза гулбеннараша дика кхетаду гIалгIай автономи меттаоттае, паргара дIадаьха лаьтташ юхадала дезаш хилар.

ТIаккха дош лу РСФСР халкъа депутаталла кандидата, экономически Iилмай доктора Р. Хасбулатовна. Цо къаьстта теркам тIаззар цу шерашка вай исторена, культурана доккха зе даь хилара, вай даьша тIехьленна йита ганзаш, цар вахарелар голморзагIа даьккха хилара, иштта нохчий, гIалгIай сакхетам чура дай гIулакхаш, эхь-эздел дIадаккха гIийрталга. Административно - командни системо дуккхача шерашка кулгалдар бахьан долаш, аьлар цо, хIалак хулача кхоачадаьд нохчий, гIалгIай къамаш, кхыдола къамаш, берригa советски мохк. Вешта аьлча, дохьаш детташ толхадаьд дай лаьтта. Тохкамаш деш, авареш хулаш, радиаци яржийташ толхадеш латт дерригa Iалам, сага вахар, цун кхоане. Укх революционни перестройка геттара бехктокхамеча хана хIара саг сомавала веза. Перестройка, гласность, демократи массаве а чIоагIъе еза.

Мадарра аьлча тахан вайга кхаьча ер паргIато хьаькъалца, сабарца, хьинарца лелае еза вай. ХIара къаман бокъонаш йоаггIача тайпара, цивилизованни непе ювца а ювцаш, боагIа соцам тIа а эцаш меттаоттае еза. Цу даькъе вай эггара хьалхагIа де дезача гIулакхех да хIара сага а къаман а бокъонаш ма хулла кIоаргагIа, дикагIа йовзар. Иштта цо дийцар кадрови дешаш къестадеч долаш долча кхоачамбоацарех. Белгалдаьхар, республика экономика тIехьаюсачара хьал яккхара хьакъехьа хьалхарча аргIан де дезаш гIулакхаш.

Къамаьл даь чакхвоалаш Р. Хасбулатова аьлар, вай Казахстане даьккхача кхойтта шера цига дика лер йитай. Цигара нах вайна баркал оалаш ба. ХIана аьлча, вай эггара халагIа дола дукъ хьатIа а ийца колхозашка, совхозашка, предприятешка, рудникашка къахьийгандаь. Цудухьа вай вахаре керттера урок а хинна дIаэтта, дуккхачар дай, ноаной, йижарий, вежарий кашашка бада из лаьтта, цигара вайна новкъостал даь нах баркал а оалаш дага кхаба беза.

Сталинизма Iоткъамо, къизало, Iазапо наьха бIаргашка оттадаь хий хIанз а дIадаьннадац. Дог чIехкаш белх майдан тIа гулбенна къабенна истий, мехкарий, гонахьа латтарех йовхьамаш лечкъаю къоаноша, къонахоша, кагийча наха. ХIаране бу кодам, даьлагара гешт дех.

Iазеп лайначо дувц: (Казаев Джамалдин Таанович).

— Адама ма голда вай къаман дайнар. — Тха дезал Iобнгар Итим-Кхалера. Сагаца дов-шов доацаш дахар тхо Тазбич яхача юрта. Салтий бар тха цIагIа Iеш. ХIанз а дика дагавоагIа сона царех цаI — воккхагIволa лейтенант Федор ЧIоагIа безаме, зокх болаш саг вар из. Цхьабакъда, цхьайолча хана маьлхарводар из, уйлаш е волалалора.

— Шо СибарегIа Iодахийта мегаш да, — аьлар цо цхьан дийнахьа тха даьга ТаIага. — Кийчо е еза Iа. Хьай дезал шелалахи моцалахи лергбоацаш.

Тешанзар тха да цу хабарех, бакъдац из аьлар Дукха ца говш дехкеваьлар из а юртара кхыбола нах а.

Из бирса Iуйре хьатIакхача массехк ди дисача хана йоккха дегаIоз хилар тха цIагIа: тIем тIара цIавера тха даь воша Кета. Контузи яь ше хьадувцари шийга дIаяхари фуд ховш вацар из, дале а, дийна вар, лораша кастта верзаргва. Йоахар. Доккхал деш хьежар тхо цун орденга, медалашка, бIухочун формага. Цу тайпара моттигаш дукха яр юрта.

ЦIаьхха даьнна дуIа санна, хьатIадера 23-гIа февраль. Лоамашкара Iолаьхкар тхо герзах кийчденнача эскаро. Говра юхь лаьца водача тха даьна соалоз тIахаьрцар. ЧIоагIа когаш лозадир цуп. ХIаьта а, халача лазара садетташ Грозне кхаьчар из.

— ХIама дергдац, — йоахар наха. — Грозне дIакхаьчача вай цхьаккха бехк боацаш долга ховргда Iаьдала. ТIаккха цIадаха пурам лургда вайна.

Городе тха да ТаIа а цун воша а салташа цхьаннахьа дIабигар. Цу хана денз царех фу хиннад ховш дац тхо...

Шийла яр Актюбински областе. Халача лазарах цамогаш хилар нана, зIамагIвола воша. Кастта уж дIакъаьстар тхоах. Дагарбаь варгвоацаш дукха нах байра вай Iодахийтача хьалхарча шерашка.

ХIанз Грозне Iеш а № 2 йолча КСМ болх беш а ва со. Укхаза еннай сона «Къахьегама ветеран» яха медаль, кхыдола совгIаташ. Хувцаденнад вахар, маьрша ух Iуйренаш сайренаш, нах лувцац, чубехкац, топаш еттац. ХIаьта а, са корта лахьтах дIаккхетталца дицлургдац сона из къиза ди.

Къамаьл деш «Мемориал» яхача общества председатела Вацуев Абдулас аьлар: Сталин веннав, бакъда, сталинизм хIанз а яхаш я. Вай республике а кIезига бац сталински система хьаллсацараш. Цудухьа царца къовсам лоаттабе беза. Хьаэпарга вай масала, Грозне предприятешка, организацешка доаллар. Цига эггара халагIа дола балхаш до гонахьарча юрташкара дукха нагий нах, мехкарий хьаух. Бакъда, тахананалца квартира хьаэцаре аргIан отта бокъо йолаш бацар уж. Мичай нийсхо? Цу тайпара масалаш дукха да. Цо иштта, теркам тIаэзар республикерча къамашта юкъерча гIулакхий хьала. Къамаьл дечоа аьлар бIарчча хьайийцача цига дерригa а дика да. Бакъда, цхьацца кхоачамбоацараш а да цу даькъе. Цхьаболча наха къамашта юкъе юкъ йолла гIерташ хабараш арадовх нохчий, гIалгIай, укхаза вайца дика а во декъаш бехаш бола кхыча къамий викалаш низаца, ловнаца республикера арабаха, боабе нийчлуш ба, яхаш. ДIаховш хилба уж нах: цун йоахарашца царна къамий доттагIал дохалургдац!

Тахан гIалгIай къамо правительствана хьалхашка шоай автономи меттаоттачрах дола дош оттадаьд. Из нийса а доагIаш а оттадаь да. Цудухьа нохчаша из харцахьа кхета а ца деш, царна моггача тайпара из дош къоасталеча новкъостал де доагIа. Иштта вай йоахо е. новкъостал де а деза хIанз а шоай кхуврч боацаш мехка гIолла баьржа лелача аьнкхашта. Цунца дIахьоккхаргда вай воаш доттагIалца чIоагIа долга.

Таьзета лаьрхIа митинг чакхйоалаш мехках баьхача наха лайнача Iазапах, халонех дувцаш къамаьлаш дир дуккхача кхыча наха. Цу тайпара митингаш хилар республика районашка а.

М. БАРАХОЕВ,
М. КАРТОЕВ,
Б. КОСТОЕВ,
Х. ШАДИЕВ,
тха спец. корр.

СУРТА ТIА: гулбеннарашта хьалхашка къамаьл деш ва КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхара секретарь Д. Г. Завгаев.

ЮРТА СОЦИАЛЬНИ СУРТ

ФУ ХЬАЛ ДА ХЬОГА?

Жайрахьа вахаш вола 1360 саг лоамаша кхоаб. Назранера хьалкхухьача талонех тийша даларе во хургдар жайрахьой дуача хIаман гIулакх. Укхаза цар шоаш бахкача цу кхерашта юкъе Iалащду шоашта эша дулх, шура, ялат, кхы мел дола вахача сага эша хIама.

— Наггахьа ца вахача, райцентре ваха везаш са, — аьлар цигарча юртсовета председатела Амирханов Хьусена. — Наха шоаш цхьацца таронаш а лехаш шоай кхоа-карташка эшар хьаду, юкъара моттиг лелаю. Лоацца аьлча, района органашта тхоаш кIорда ца дайта гIерт тхо, тхоашта хьадулар хьа а деш.

Да а да из иштта. ХIаьта а цхьа ха-м яр Хьусен райисполкома наIар тIара дIаца воалаш. Къе бахар цигара нах цу хана, сов бежан, устагI лелабайтацар Iаьдало лоам бахача нахага а. ЛаьрхIа цу гIулакха тIахьожам лоаттабе, аьнна, вIашагIъелла комисси яр районе, цул совгIа цхьа уполномоченни а вар цахаддаш бIарг лохкаш. ХIанз перестройка паргIато кхаьчай укхаза а. ВIалла тика ца хиннача Бейне, Лаьжге, ОльгетIа, ГIуле бахача наха шоай сов йола помешенеш дIа а телаш, райпо цIерах ларенаш хьаеллийтай. ХIанз наха шоай цIагIа Iаьдала производственни болх бергбола гIулакх вIаштIехьдакхха оарцагIваьнна хьувз председатель. Таронаш йолаш я. Хоза вайнаьха чохкеш, палчакхаш, юврагIаш, фетингаш дагIа боккхийча наьха кочамаш, кхыйола хIамаш е ховш бола боккхий нах-мастераш лехаб депутаташа шоай юрташкара. Укх деношка райбыткомбината директор А. Берсанов хилар лоамашка. ЧIоагIа раьза хилар из цу гIулакха. ХIанз болх дIаболабе мара ца безаш кийчо чакхйоалаш латт.

Кастта газ лоталургья укхаза бахача наьха фусамашка. «Чечингазтреста» СпецСМУ № 4 йолча ПМК-ас тешаме кхоачашду юртсоветан шийнен юкъерча договора тIа белгалдаь декхараш. Турбаш а кхы мел эша кхоачам а кийча ба. кIеззига йIайха ха отташе а балхаш дIадоладе мара ца дезаш. Укх аьхки чакхдаха лерхI гIншлонхоша уж балхаш.

Культурах а дунен кердача хоамех а къоастабац лоамароша шоай дай. ХIара юрта библиотека, радио я. Телевидени а я. Бакъда, цхьаккха дарах Грознерча телестуде передачаш лацац телевизораша. Из проблема я.

Лоамий хозал цахаддаш сурташ тIа йоахаш. цар сибат мехка дIадовзийташ йола художница а я укхаза. Из я участкови лор Базоркин Идриса Аза. Ше яздаь «лоамаш» а йийа Москве эггара бехктокхамегIа йолча выставке яхаяр из. Хьалхара приз а яьккха цIаера лоамаша шоаш Iомаяь художница.

Шийн нах атта цамогаш хилийтац лоамаша. ХIаьта а укх тIеххьарча хана касткастагIа дIа-хьа аха езаш хул Аза унахой болча. Цар статистика айлуш хиларах цецбаьннача медицински болхлоша оарц а даькха. мелача хига хьажар цига яха эколого-медицински комисси. Гучадаьлар Лаьжгера доагIа хий мала зене долга а хIаьта сихха кхычахьара хий дола моттиг лаха езалга а. Хиннар фуд хац, бакъда, хий тешаме доацалга анализо хьахьекхад.

Цу гIулакха сихха цIатоха а бенна лоамий чIожеташка гIолла хьожаш чакхбаьлар нах. Юххера а Мецкхал лоам кIалара хьаст корабнр царна. Цигара хий дегIа дарбане хилар мара кхы зене доацалга хьахьекхар анализо. Цу 4,5 км гаьна уллача хьастара шийла шовда Iодолалургда кастта бахача наьха цIагIарча кранаш чура. Цига мел эша матернальни кхоачам а кооперативаца яь договор я. 25 эзар сомех из болх 1 августа хьатIакхачалехьа чакхбоаккхаргба, аьнна.

Дукха ха йоацаш Назранерча АТП цIена автобус а еннай цигарча наха юрташка дIа-хьа аха. Цхьаькха лургья аьнна дийца хIама а да.

Цхьаькха а да укхаза цIаккха а дицдалийта йиш йоацаш — наха болх бе ца тоъа моттигаш. Таханарча дийнахьа цхьаннахьа Iаьдала балха воацаш 773 саг ва. Йоккхий еце а керда производственни участкаш эшар цига. ХIанз цIагIа багIа дукха мехкарий балха гIоргбар Наьсарерча трикотажни фабрико цигара шийн филиал шерйоре. Цу тIа хьалкхувш боагIаш а дукха ма бий. Мича гIоргда, масала, хIанз цигарча школе-интернате деша дагIа 88 бер?

Лоацца аьлча, цар хIанз шоашта эшар дIадехаш лакхерча органий дукха сагот ца дой а, иштта тесса йита йиш яц вай лоамахче.

М. ЗАНГИЕВ,
тха соб. корр.

Депутаталла кандидатех

ДОШИ ГIУЛАКХИ ЦАI ДОЛАШ

Городашнара городашка мухь кхухьача Грозненски автотранспортни предприяте водитель Махьмада Мухарбик гаьнарча рейсе хинна цIавенавар. Рейс кIирал совтIа ха йоаккхаш йIаьхъеннаяр. хала а яр — Россе къулбаседе лоа уллар, новкъа лунжарг даьннадар. Иштта хала никъ баьчул тIехьагIа салаIа сага безам мел боннха хургба кхетадеш да.

СалаIа йиш хилanзар цунга. ЦIа макхаьччинге а, из машина кабина чура Iо а валалехьа, ловцаш даха, кулг лувца, аьттув балба яха болабелар цунга цунца болхбераш.

— Фу бахьан долаш да ер? — хьаттар Мухарбика, хиннар фуд а ца ховш.

— Цунна-м хIама мича ховхIанз вай дувцачох, — аьлар царна юкъерча цхьанне, — Оаха Грозненски горсовета халкъа депутаталла харжа кандидат ваьв хьо.

Мухарбина вIалла дага а дацар ший кандидатура оттаергхилар. Юххьанца цхьа кIеззига вехача санна хьайзар из, тIаккха ше оттавар тIа ца эца а велар. Новкъосташа дагадохийтар цунна общественни организацей балха юкъе дакъа лоацаш из волча хана цо болхлой хьашташ, производства хьашташ лорадеш къамаьлаш мишта ду. ДIахайтар цунга кандидаталла из нийса оттаваь хилар. Дувца хIамаш долаш дар.

Жилищно - бытовой комиссе членалла хержача хана из чIоагIа эттар квартираш нийса дIа-са хьожаяра. Цо дукхаза а къийсар уж квартираш нийса дIакхачийтара хьакъехьа эггара лакхерча кулгалхоща, коллективо хьал лоацаш котвувлар из.

Профкома членалла из хержача хана вастойни шерашка администраце яххар деш хинна общественни организаци эггара хьалха йоаелар болхлой хьашташ лораде.

Из массехазза хеража хиннав халкъа тIахьожама группа председателалла. Общественни болх беш цо шийцарча новкъосташца цхьана дукха хIама даьд автотранспортни предприяте порядок оттаяра, транспортех рациональни пайда эцара. Из дувцар цунга новкъосташа ший кандидатура юхаяккха цун йиш йоацилга дIахайташ.

№ 168 йолча хоржамий участке гIолла Грозненски горсовета халкъа депутаталла харжа кандидат оттаваьча Котиев Мухарбика биографи тара я цун ханнара болча наьха яршта.

Из ваьв 1941 шера МагIалбика района Инаркъе. Кхо шу даланза волча хана берригa нохчийн гIалгIайн мехках боахаш царца цхьана Казахстане дIавихьар Мухарбик а, кхераме саг а лаьрхIа. Цар дезал нийсбелар Павлодарски областе. Iо макхаьччинге а дIайолаелар шелал, моцал, къел...

Итт класс йистеяьккха йиш хиланзар — даа а дувха а вшар, балха ваха вийзар. БархI класс яьккхача шофера балха говзал Iомайир цо. Цул тIехьагIа Советски Эскаре гIулакх де вахар. ЦIавеначул тIехьагIа болх бе волавелар. Алхха цхьан предприяте болх беш ва из 20 шерал совгIа йолча хана. Геттара дика йовз водителаший професси, грамотни ва, техника лораю, мухь дIабахьара задани массаза а тIеххоачашъю.

Нагахьа санна ше депутаталла хорже, Мухарбика оттаяь программа дика а кхетаеш а я. Цу тIа къаьстта белгалдаьккха да нах чуIеча фусамашца бизза Iалашбар. М. Котиев инициативагIа, коллективо хьал а лоацаш, предприяте администраце решени, яьй укх гаргарча хана шоай болхлошта дукха квартираш хургйола цIа хьалдайта.

— Вакъда из цIа хьалдарах а кхоачам хургбац, — йоах кандидата Котиева. — Тха водителаш шоашта цIенош де безам болаш ба. Бакъда иштта цIенош хьалдара лаьттан участкаш ца яла духьалъяьннай Старопромысловски райисполком. 20 шера алхха соахка иштта йола цхьа участок мара йоаккхаеннаяц тхога.

Кандидата М. Котиева дика кхетаду горсовета депутата де йиш яраш геттара кIезига долга. Цудухьа, цо дувц духхьала шийна дулургдараш, масала, из къовсам лоаттабе лаьрхIа ва город Грозный тоаяра йола бюджет йоккхагIа хилийтара тIехьа. Цунна дукхача хана денз дагадоаллаш да вай город дукха паркаши бешамаши йолаш хулга, улицаш хозъелга.

Мухарбика аьлар, экологически хьал тоадара тIехьара къовсам укх тIеххьарча хана дукха дувца даьккха хIама да.

— ХIьта дувцар кхоачашде маца долалургда, — йоах цо. — Гой, хьажал вай керттера хий Шолж духхьала Грозне а мел бIехдеш да. Из бIехду горисполкома бIаргагучча. Цу чу ихувс промышленни гIишлош ечара а дукха нувхаш, бытовой кхалаж. Иштта хий бIехдеш бола нах бехктокхаме ова беза, кхыметтел уголовни а.

Котиева программа тIа я кхыйола пунктащ а.

Ше доккхий хIамаш дергда яхаш дувцац цо. Даьсса хабар дезарех вац Мухарбик.

Нагахьа санна со депутаталла хоржа сай программал совгIа, аз кхоачашде хьатIаэцаргда, сай каржархой наказаш а йоах Котиев Мухарбика.

С. АБДУЛАЕВ.

ТЕШАМ ЛОРАБЕШ

Тахан вай вахара юкъе бокъонца дола хоржамаш даьхкача хана геттара лоархIаме да хIара кандидат шийна тIадилла гIулакх кхоачашде вIаштIехьдаргдола саг хилар.

Цу тайпара саг ва «Октябра 40 шу» яхача совхоза директор Дударов Ювсапа Бахьауддин. Совхоза къахьегамхоша № 73 йолча хоржамий округе гIолла НГIАССР халкъа депутаталла харжа оттаваьв В. Дударов.

Аттонга Iема саг вац Бахьауддин. Дика дешаш чакхъяьккхай цо Черсий-Валкхарой юртбоахама институт. Овлангара ахархо волча Б. Дударова инженер-механика говзал Iомайир цу институте.

Дешарца, юртбоахам бовзарца белгалвоалаш вола специалист «Хурикао» яхача совхоза директоралла вахийтар. Дукха ха йоаккх Бахьауддина из лоархIаме декхар тIехдика кхоачашдеш.

ТIехьагIа, ше хьалкхийнача ТIой-Юрта керттерча инженералла ше хьийхача, цига вера В. Дударов. Шийна тIа мел диллар дика кхоачашдеш, боахама гIулакхаш довзаш вола саг ца зувш висанзар совхочезрчара. 1987 шера «Октябра 40 шу» яхача совхозе керда директор харжа везаш хьал эттача, геттара дукхача наха кхаж а тесса, из лоархIаме декхар тIадиллар Б. Дударовна. Цу хана дена дикка тоаденнад совхоза гIулакхаш.

Доккхий толамаш даьхар совхозо шийтталагIча пятилетка дилагIча шера. Укхаза шерагIа яржаш латт аренда, кхыйола керда методаш.

Б. Ю. Дударова ший балха тIа эггара керттера лоархI, наьха хьашташ кхоачашдар. Тешаш ва из ахархо, къахьегамхо ший лоIаме витача, цо болх дикагIа бергхиларах.

Бокххача боахама кулгалхо хиларал совгIа, общественни болх лелабу Б. Дударовс. Вовзаш ва из юртарча школашна, берий бешамашка, культура кхуврчашка.

ТIой-Юртара нах тешаш ба Дударов Бахьауддинах. Царна хов из саг аьннари хьадери цаI долаш волга.

Ж. БОГАТЫРЕВ.

ПРОПАГАНДИСТИЙ ДЕШАР

КПСС обкомерча марксизма-ленинизма университете экономикан КПСС экономически политикан дешай заочни отделене дешабагIарашта занятеш йир. Занятеш хилар марксистско - ленински философе, политически экономе, мехка экономикана доал дара кердача система дешаш дувцаш. Цига къаьстта аьлча кIоаргга а массе оагIорахьа а Iомайир «Общество дегIаккхувла низ», «Обществои Iалами: гармонии конфликти», «Вай ханарча дунен тIара саг: общественни бувзамий ганзи хийра ваккхара моттиги», «Iилма - технически революци, цох социальни экономически тIехьагIа нии хьахулашдар», «Социализма ленински концепци. Революционни перестройкага гIолла — социализма кердача куцага» яха а кхыйола а темаш.

ДешабагIарашта къаьстта дезаделар теореи мехка экономикана доал дара радикальни реформа юкъейоалаяра практикан дешаш. Уж да йиззача хозрасчетах самофинансированех, материальни стимулированех, керттера звено хиларах тарра предприятехи доал делга эргадаккхарахи, товарно - ахчан гIулакхех пайда эцарах дола дешаш.

Политически экономе актуальни проблемех йийцар дунен капиталистически боахам, транскъаман монополистически капитал, хIанзарча капитализма вIашдухьаленаш кIоаргъялари из дIатаръялари яха а кхыйола а проблемаш.

ДешабагIарашта йийшар «Правови реформа: цун чулоацами керттера лостамаши», «Нохч - ГIалгIайчене культура дегIайоалаяра дешаш», «Финансови механизм эргаяккхар, ахчани кредитеи лорахIам лакхбар», «Демографически хьали Нохч-ГIалгIайчен къахьегама ресурсех пайда эцари» яха лекцеш.

Уж лекцеш йийшар КПСС обкома паччахьалкхен-правови отдела заведующе В. Н. Яковлева, идеологически отдела заведующе А. Д. Яндарова, СССР Госбанка Нохч - ГIалгIай управлене начальника А. А. Вартанова, НГIАССР къахьегамеи социальнии дешай Паччахьалкхен комитета председателa А. Н. Инуркаева.

Дика чакхдаьлар «гергача истола тIа» вIашагIкхетараш. Цар дийцар: «Иизза йола хозрасчет: проблемаши хургда аьнна хетараши», «мишта саг хьахиннав XX бIаьщере?», «Герз дIадаккхари дегIаахари».

В. АХМАТУКАЕВ,
КПСС обкомерча марксизма - ленинизма университета проректор.

Никъ бехка зуламхошта

Экономически реформа толаме чакхйоаккхилга, демократизацена а гласноста а шерра никъ хьабеллилга айхха дувзаденна да социалистически дисциплина чIоагIъярца, законаш нийса чакхдахарца, лерттIа общественни порядок хиларца. Цу даькъе фу ду республика правоохранительни органаша? Цох дувцилга дийхар тха корреспондента республика Лакхехьарча суда председателa заместителагара Чаниев Азамат-Гирегара.

— Къахьегамхой чIоагIа раьза бац законаш телхадеш, бюрократизм лелаеш, халкъа рузкъанна тIаккхувдаш, коллективай а къаьсткаьстача наьха а сий IотеIадеш йола моттигаш хилара. Цу нйрчача гIулакхашца хаьдда а лира а къовсам ца лоаттабой, уж леладераш хьагуча а боахаш, царна доагIаш дола таIазар ца дой вайна махетта дIагIоргьяц перестройка, социалистически правовой паччахьалкхе хьаелга, хIана аьлча массе хIаман корта закон хила деза. Долче, бокъонаш а декхараш а шоайла вIаши къоастаде йиш йоацаш да: цхьабарий алхха бокъонаш йолаши вокхар декхараш мара доацаши хилац общество.

Бокъонаш телхаярца, социалистически доалахьенна тIаккхувдарца, алкоголизмаца партийни, пачхьалкхен, общественни организацеша, къахьегама коллективаша лоаттабаьча къовсамо перестройка хьалхарча шерашка дикка лаьгIдир зуламаш делга, чIоагIйир порядок. Цхьабакъда, укх тIеххьарча цхьан-шин шера хьал воча оагIорахьа хувцаденнад. Зуламаш дукхагIа ду, уж белггалара лостам болаш да, вешта аьлча цхьан дас вIаштIехьдоахаш а кулгалдеш а. Халахете а, нах боабу, хала човнаш ю, нах бовха, кхыдола кхераме зуламаш ду моттигаш тIа-тIа дукхагIа хул. Къаьстта уйла яйташ хIама да кхувш боагIараш зуламхой мугIараштa юкъе дукхагIа хулаш хилар. Дуккха зуламаш ду маларaш мелара, наркотикашца хьоашал леладара тIа гIолла. ХIама дацар цу тайпара хьал цхьан е массех регионе мара деларе. Из-м берригача мехка а доагIаш ма дий.

Азамат-Гири, цигара хьабоагIаш ба-кх 1989 шера 4 августе СССР Лакхехьарча Совето «Зуламашца лоаттабу къовсам цIенхаштта чIоагIбара хьакъехьа» тIанийца соцам, зуламашца къовсам лоаттабара ханна йола комитеташ вIашагIйохкар?

— Из иштта хилар шеко йоацаш да. Вайцигара криминогенни хьал, цхьайолча моттигашка санна унзара деце а, соахка пхи эзар гаргга зулам даьд республике е 1988 шерарчул тоъал дукхагIа. Цу даькъе «хьалхле» лелаю Заводской, Октябрьски, Грозненски, Гудермесски, Ножай-Юртовски, Сунженски, Шалински, Шатойски, Шелковской районаша. Зуламхошта юкъе ахапел совгIабараш ба ткъаь итт шу а кхы дукхагIа а ха яьнна, 40 процент бараш 18-гара 29 шерага ккхаччалца, 12—13 процент — кхувш боагIараш ба. Зуламаш дераштa юкъе ахаш хIана бац, аьнна, болхлой ба, 13 процент — гIулакхера нах. Зуламхоех хIара виъла гIвар - пхелагIвар цхьаннахьа балха хиннавац, хIара ялхлагIчо менна волаш даьд зулам. Республика бIарчча хьайийцача, эзар сагах кхоъ зуламхо ва.

— Из хьал тоадара фу ду вай республике?

— Зуламаш дарца, общественни порядок телхаярца къовсам лоаттабара хаьдда къовсам лоаттабара дешаш къестадеш я правовой политика дешашта йола парте обкома комисси. Цу балха керттера лостамаш цо белгалду. Масала, укх тIеххьарча хана къаьстта теркам тIабахийтаб парвоохранительни органий болх эргабакккхара. ХIанз дукхагIа йоахко ю цу органашка хьежабу нах догуйла цIена йолаш, шоашта тIадилла декхар дизза кхоачашдулургдолаш хилийтара. ШозлагIа-дале, шоашкара гIалаташ дувлийтача, зуламхошца бувзамаш леладеча нахах IоцIенъю правоохранительни органаш. Масала, чурча гIулакхий министерстве кердача декхарашка хьежна хувцаш латт цун организационни структура. ВIашагIъеллай МВД профилактически служба отдел, цун йоагI-йоагIа подразделенеш городашка а районашка а хьаяьй. Хьаеш я дуккха нах юкъебоагIача а хьалхе вIашагIъехкача а зуламхой тоабашца къовсам лоаттабергбола лаьрххIа отдел. Следователаш дикка дукхагIа хургба. Дукха болх бу герз лeладераш хьагучабахара а из царгара хьадаккхара а.

Интервью

Белгалдаккха деза, правоохранительни органий балха тIа гласноста шерагIа никъ хьабийлалга. Цу даькъе доккха беркат даргда цар кулгалхоша бахача наха хьалхашка отчеташ ярах. Газеташа, радиос, телевидене бовзийт чурча органаша, прокуратурас, судаша бу болх. ХIьта следственни органаша а судаша а хоамаш ду частни определенеш ю зуламхоша къахьийгача коллективашка.

Республике къаьстта даьржад къоалаш делга, базар елга. Масала, дIадахача шера цу тайпара ши бIаь гаргга дош дувца дIахьожадаьд судашка. Укх тIеххьарча хана корта хьалъайбаьб рэкетираша. Тоабаш вIашагIа а ехкаш, царга хьаттача, хьал долча наха, кооператоршта духьала зуламаш ду цар. ХIанз цу тайпара нах бехктокхаме озара 20 уголовни дош гIоттадаьд.

— Ховш ма хиллара, социалистически законаш а правопорядок а чIоагIъеча къаьстта доккха дакъа лаца декхарийла я къахьегама коллективаш. ДукхагIбола зуламхой цу е вокх коллективашка болх беш ба. Долче, лоархIаме да шоай новкъостий во оамалаш ханнахьа теркалъяр, уж дIаяхара царна новкъостал дар. Иштта дециий из?

— Къайла санна кхухьаргда, дукхагIдола зуламаш, бе-бе къоалаш шоашца болх беча наха гуш ду зуламхоша. «Сона фу бала цунца, сона мича ду цар къоал» яха позици йолчар майрабоах харцахьча наькъ тIа баьннараш. Шоашта ду, аьнна, мотте а, цу наха гIулакх дищ царна. Цкъа а шозза а гуча ца воалаш виссача зуламхочо юххера эггара вогIдар, бIехагIдар ду. Из Iаткъ цхьаккха хIама ца къердаш хинначоа шийна, цо болх баьча коллективана, еррригача обществана.

Дуккхача моттигашка из кхета а деш, лерттIа лелабу профилактически болх, харцахьа хIама даьраш бувц, цар даьчоа принципиальни мах бу. Из иштта дале а, кIезига нийслуш хIама дац зуламхой га доахилга, уж бехктокхама кIалхарбаха гIертилга. Цхьайолча къахьегама коллективаша, общественни организацеша, гIулакхаш тIарча наха правоохранительни органашка лехараш ду шоашка кхетабайтар духьа кхераме зуламхой хьаба, царна кIезигагIа таIазар де, яхаш. Моттигаш нийслу зуламхой хестабеш характеристикаш телаш, суде общественни защитникаш хьежабеш, цар аьттув баккха гIерташ кхыдола гIулакхаш леладеш. Масала, ший сесага ийрча йоаккхаш йийттача Моисеевна Сунженски районни халкъа суде характеристика елар химически реагентий Карабулакски завода директора а профсоюзни комитета председателa а кулгаш тIадолаш. Цу тIа цар яздора, Моисеев дика болхло ва, къахьегамеи производственнии дисциплина телхаеш вац, новкъосташа лоархIаш ва, харцахьа хIамаш леладеш вац, яхаш. ХIьта гIулакх дIатехкача гучадьлар Моисеева дуккхаза къахьегама дисциплина телхаяьлга, менна волаш балха нхалга.

— Суде дош тохкача хана гучадоал зулам дара бахьан а хьал а, уж дIадахара частни определенеш ю. Де доагIар де аьле уж дIайохьийт предприятей кулгалхошка, къахьегама коллективай советашка, общественни организацешка. ТIаккха фу хул царех?

— Законага диллача цу тайпарча документага бутт балалехьа хьажа, хIьта цох даьчох хоам бе боагIа правоохранительни органашка. ХIьта массаза яхар санна хулаш дар укх тайпара да: судаша яь дуккха частни определенеш вIалла ювца а ца ювцаш ю, долче, зуламаш дара бахьанаш хьагучадахац, уж кхы ца хилийтара де доагIар диц, кIезнга моттигаш хилац правоохранительни органашка отпискаш кхухьийташ.

Масала, Октябрьски районни халкъа судо чуялла ха техаяр паччахьалкхен рузкъана къоал даьча а йоккха базар еш хиннача а П. Мутаевнана. Общественни кхачан Грозненски производственни объединене болх беш хиннача цо, Iаьдала ахчах хIамаш а нйеш, уж юхайохкаш базар еш хиннай. Объединене директора цIерагIа частни определени яьяр судо, цхьабакъда, цунга ца хьожаш массехк бутт баьккхар цо.

Халахете а, цу тайпара моттигаш кIезнга хилац.

— Советски наха лов правопорядок цIенхаштта чIоагIъяр, уж раьза бац нийсхо, моральни нормаш, социализма принципаш телхаяра, боахама лерттIа доал ца дара. Цар дIадех вахара социалистически хьсапа нормаш тIара ца дувлар.

— Уж бехктокхаме а тIехьатетта йиш йоаца а декхараш кхоачашдара, хIанз этта чоалхане хьал тоадара дукха хIама де йиш йолаш я къахьегама коллективаш. Милицена гIо дара бе йола болхлой отрядаш вIашагIйохкаш латт. Из керда а динза ца доалаш деш а хIама да, хIана аьлча правоохранительни органий низ дIакхачац законаш массанахьа нийсса чакхдоахилга Iалашде. Цудухьа хIанз геттара лоархIаме да общественни порядок лораеча милицена новкъостал дара къахьегама коллективаша шоай толашагIбола виналаш хьежабар. Масала, цу даькъе белггала опыт Iоаяьй Заводскойи Ленински районашка.

Цул совгIа, республике вIашагIйоллаш я ший лоIаме йола «Правопорядок» яха благотворительни оала фонд. Укхаза а шоай дакъа юкъедахьа йиш йолаш я къахьегама коллективаш. Цу фондера ахча дIадохийтаргда чурча гIулакхий органий материально-технически база чIоагIъяра, транспортаца, бувзамца уж Iалашъелга тоадара.

Лоацца аьлча, массавар тохалой, къахьегама коллективай, общественноста, правоохранительни органий ерригача таронех мамогга пайда эце низ дIакхоачаргба вай республике этта хьал тоаде, зуламхошта никъ бехка, перестройка а демократизаце а оагIув хьаллаца, царна шерра никъ хьабелла.

ХIаравар—ший моттиге

— Перестройка маIан аз кхетаду ший балха моттиге мамогга дикагIа къахьегар санна, — йоах НГIАССР халкъа депутаталла кандидата Л. Мурзабековас. — Со закройщица хилара тарра дукхагIа заказаш хьайиде, иштта, бригада, бухсоцаш клиента хьалхашка се бехктокхаме йола операцеш дика кхоачашъе декхарийла я.

Мурзабекова Мухьмада Лида юккъерча дегIара, хоза товш, беркате кхалсаг я. Цунна вахара никъ цкъарчоа чоалхане хетац: школа чакхъяьккхай, руднике, тIаккха г. Карагандерча швейни фабрике къахьегаш хиннай, хIьта хIанз, «Чечингшвейбыта» объединене № 25 йолча ателье болх беш йола 15 шу даьннад. Ший гIулакха бокъонца йола говзанча хулача наькъ тIа халонаш а хиннай, хьалхарча толамаш дог гIоздаьхад. Бакъда, миччахьа мара болх ца барах дIаккха а халонех къийхкаяц.

№ 25 йолча ателье Мурзабекова Лида балха енача хана маIача наьхен кхалнаьхен барзкъа хьадакхка а тега а ховш яр. Цу шерашка цо барзкъаш тийга нах дагар баь варгвоалаш дукха ба. Лидай балха ший башхалонаш я. Цо ше кхо да еш гIо эшача сага новкъостал ду, цун оагIув хьаллоац, иштта заказ ханнахьа кхоачашдара теркам тIаоз. Цу къонача болхлочун духовни а нравственни низ дикача къахьегама хьале чIоагIлора, иштта, цо ше а Э. А. Атасунца кулгалдеча шоай бригадерча членашта дикагIча оагIорахьара влияни йора. Ателье коллектива мел деча дикачунна ше юстара хида йиш йоацилга кхета а деш, Лида наха гIулакх деча даькъе а ший низ дIакхоачар де гIертар. Кастта из профсоюза цехкома председателалла, тIаккха объединене профкома членалла, моттигерча промышленностеи коммунально-бытовой предприятейи болхлой профсоюза обкома членалла хорж. ХIанз из общественни кIийлен тIа профсоюза обкома президиума секретара декхараш кхоачашдеш я.

Укх шера, ателье хозрасчетага яьлча заведующе единица дIаьнихар, хIанз общественни кIийлен тIа из декхар кхоачашдеш я Мухьмада Лида. Цар хIанз клиенташа гIулакх делга тоадара, хьалха санна бе-башха ца хеташ декхараш кхоачашдеш а юкъера дIадаккхара тIехьа къовсам лоаттабу. Хозрасчето хьахайтар: коллектива социальни хьашташ кхоачашдар духьа цIенхаштта къахьега дезалга. Нагахьа санна, кIадашцеи фурнитурацеи Iалашбар дIалаьрхIача из аттача декхарех дац. Болх бара кердача формас къахьегама этика лeррагIа лeлаяра теркам тIаозийт. Дукха халонаш йоллаше коллектив январа планагIа лоархIаяьй.

Шеко йоаццаш де деваш цаI да: обществе цар лоархIам айбеш санна къахьегама коллективашка а из айбелга. Духхьал цу хьалашка мара наха цо пайда бергбац. ХIьта профсоюзашта дукха хIама де карагIдоалаш хилар цунна ший балха гучадаьнад. Масала, дIадахача шера профсоюза обкома президиума цхьан заседане дийцар пионерски лагераш бераш тIаэца кийчъярах дола дош, «Грозмежрайводоканал» управлене кулгалхоша бахьанаш а доахаш «Горный ключ» яхача пионерски лагера ремонт елга тIехьатеттар.

Цхьабарий цар доахача бахьанаш са тедар, цхьабакъда, Мурзабекова шортта шийга гIолла Iанзар. Цо предложени елар: нагахьа санна, йиллача хана цар ремонт ца йой — цу гIулакха бехктонхаме вола кулгалхо балкара дIаваккхара дош оттадара. Итоге деррига а ханнахьа хьадир, пионерски лагере йоагIача хана бераш тIанийцар.

Дукха ха йоаццаш Л. Мурзабекова № 6 йолча Калинински округе гIолла НГIАССР халкъа депутаталла кандидат оттайир. Цун программерча керттерча пунктах цаI — профсоюзий лоархIам лакхбар, къахьегамхой хьашташ кхоачашдар. ХIьта из, цар шоай вахара хьал тийша дола коллективаш, территореш дегIаккхувлара йола социально - экономически планаш оттаеча хьнаре дакъа лаца деза яхилга да. Хьалха керттерча плане производственни гIулакхаш увттадара кхоачамбоацар дIадоакхаш латт. Из процесс сихъе езар профсоюзаш я. Хьалхарча моттиге латта веза саг, цун эшараш. Вешта аьлча, вахарера лоархIаме дола быта, унахцIено лораяра дешаш Советашца цхьана профсоюзаша къестаде деза.

Л. ИЗМАЙЛОВА.

КОЛЛЕКТИВ ШЕК ЯЦ

Ленински района № 2 йолча жилищно - боахамий производственни треста коллектива собране, Ацаев Магомед Алиевич № 14 йолча Пушкински хоржамий округе гIолла республика халкъа депутаталла кандидат оттаеча хана, цун белгальяха оамалаш яр: политически кхетам, денал, хьаькъал. Коллектива болхлошта дика вовз, 1975 шера денз тIахьожама - ревизионни отдела начальник а волаш царца къахьега Ацаев. Цудухьа, шек а боацаш оттавир цар из халкъа депутаталла кандидат.

Ала деза, Ацаев Магомед Алиевича вIашагIъелла йоккха программа йолга, Ше жилищно - коммунальни боахамий системе болх беш хиларах, эггара хьалха вахарафусамий проблемаш къоастаяра теркам тIабахийтаб цо цу тIа. Квартиросъемщикашта деш дола гIулакхаш дикагIа хургдолаш, коммунальни организацеша йиззача хозрасчетагIа болх беш хила еза, аьннад программа тIа. ХIьта ведомственни фусамий фонд моттигерча Советий доалахьа хила еза, уж наха юкъе екъача ханна лерттIа тIахьожам а лоаттабеш. ЗIамигача квартирашка бахача наха шоашта дIаелча нийса хургда уж квартираш, хIьта уж тоаеш а лелаеш а хулаш дола зе хала бахача наха юхаметтаоттадара система вIаштIехьъяккха лаьрхIа ва депутаталла кандидат.

— Сихха тоаде дезаш да, — йоах цо, — республика этта экономически хьал, торговли, медицински, бытовой гIулакхаш делга. Къоастаянза ярьяц кхалнаьха, дукха бераш долча девалий, инвалидий, боккхийча наьха проблемаш. ХIара депутата дагадалла деза уж дешаш. Мел бола низ тIабохийтаргба аз сай программа кхоачашъяра, вай республика экономически политически дегIайоалаяра.

Ацаев Магомед Алиевич, халкъа депутаталла кандидат оттаваьча коллектива болхлой дог тийша ба из иштта хургхиларах, цунах визза халкъа викал хургхиларах.

СУРТА ТIА: халкъа депутаталла кандидат М. А. Ацаев.

Керттердар — сага йоакхо яр

№ 140 йолча Урус-Мартановски къаман территориальни округе гIолла РСФСР халкъа депутаталла харжа кандидат оттаваьча Сангариев Саид-Iаднан Абдул-Хьамидовича хоржамашта хьалхара программа йоккха а кIоарга а я. Цу тIа оттадаьд: Нохч-ГIалгIайченна политически суверенитет ялар, экономически ший лоIаме хилар, бахачара низагIа бохабаь мехках боахаш Iобахийтача нахагара дIадаьнихар меттаоттадар, хьалха хиннача спецпереселенций балха стажа ссылке болаш цар яьккха ха тIатохар, къамашта юкъера гIулакхаш дика вIаштIехьдахар, шоай культуреи мотти дегIабоалабар, традицеши Iаьдалаши ихы а тоадара деррригача халкъашта цхьатарра таронаш ялар.

Ший программа уж пункташ кхоачашъюлургйий Сангариевга? Урус - Мартанерча наха шоай юртарча цун кандидатура хIана оттаяьй? — аьнна хатта доагIа.

Цхьадолча даькъе цу хаттара дала жоп Сангариева биографе луш да. Цо геттара дика дешаш йистеяьккхай Казахски паччахьалкхен университета юридически факультет, болх баьб Казахстана Iилмай Академе, СССР Iилмай Академе философе институте кийчъяьй къамашта юкъерча гIулакхий проблемай диссертаци. ХIьта из хIанз вай мехка эггара ирагIдола дош мадий.

Иштта кхеташ вола из цун 33 шу долча хана историе, социологе, филологе Нохч-ГIалгIай Iилма - тохкама института директоралла хьожаву.

Из болх беча хана Iилма дегIадоаладеши Iилма кадраш кийчъеши толамаш дахарах цунна лу «Знак почета» яха орден.

Цо болх баьб парте Нохч-ГIалгIай обкома инструктор, КПСС обкома хьалхарча секретара помощник волаш, хIьта 1987 шера денз из КПСС Грозненски райкома шоллагIа секретарь ва.

Иштта образовани йолаш балхаш даь вале а РСФСР халкъа депутаталла харжа кандидат оттавара кхы цхьаькха хIама а эш, хIана аьлча иштталча лакхача моттиге вахийта дагавоахара цхьа бахьан хила деза, укх тIеххьарча хана наха хьалха санна доацаш коммунист кIезигагIа лоархIаш волча хана хIьта а.

Сангариев бокъонца вола коммунист ва, хьал чоалханегIа ме отт чIоагIагIа, хьадагIа, къаьстагIа хул цун позици.

Цо ший программана юкъедихьад Урус-Мартанерча наха чIоаггIа къувлаш дар. Из да бoлх булургболча наха къахьега моттигаш нийсъяр, республика юрташка экологически цIена аIамига производстваш яхкар. Грозне а республике а кхачан, экономически, социальни таронаш хилийтар, бокхий нах материальни Iалашбар, кхалнахи бераши социальни лорадар, нах бахара эшача фусамашца Iалашбар, шоашта цIенош хьалдара наха лаьттан участкаш ялар.

Цу тайппара, вай гуш махиллара программа шерра оттаяь я, из кхоачашъяра дукха низ тIабахийта безаргба. Из де низ кхоачаргболаш Сангариев хилар бакъдеш да цун вахар.

Дукха нах ихаб из волча цунгара новкъостал дехаш, ихаб эггара халача деношка а. Цо шийна новкъостал дергдолга ховш, ихаб цхьа халахетар хилча дагабовла а. Из царца дог цIена, безаме хиннав, оарцагIийннав. Цо царна доагIаш дола хьехар даьд, хьал а лийцаб, цо цхьан тайпара новкъостал ца деш дIанхабац уж.

Юрист, партийни болхло, Iилмахо волча цо доагIаш дола хьехар ду, нагахьа санна эшаш моттиг эттача хьаллоац, е йоагIе критика ю, бакъда теркал ца веш цхьаккха а витац. Района а республикана а эггара йоккхагIа, эггара лоархIаме йола проблемаш цун теркам боацаш йисац.

Ший харжархоех дуккхабаращца цхьана цо а текхаб сталински геноцидо тIаоттабаь бала, царца цхьана цхьаккха бокъо йоаца спецпереселенец хиннав, царца цхьана гIадвахар республика меттаоттайнча, из дегIаяра, тоаялара къахьегаш хьа а воагIа. Царца цхьана кхоачашде лерхI вахаро хьалхашка увттаду декхараш, перестройка декхараш.

А. САДУЛАЕВ,
тха спец. корр.

М-С. Плиев

Балан ди

(Инстедоалар. Доллалур 22, 24 феврале арадаьннача газета тІа).

Нах латтар, кІалгІолла,
хьахьежаш, белаш,
Цуприк а хьаллелхар, лестаеш Іаса.
Шпартуна чоап ухар:
«Оаш тешал делаш!
Баланда йовзаш дац ер Даьла—
Іаса!» —
«Сацийта, Николай,
кхы нах ца белош, —
Цун езарг хьаэттар,
сувсабеш накха. —
Цул дикагІа да хьона,
кийчдайте целаш,
Ший ханнахь оасар де
даргдолаш накъа». —
«Хье я хьо, кхаь мархІа хошарг
а йоацаш.
Кхы фата ца етташ,
хьай яь тІа гІолахь!
Хьа целаш!
Готаш а яьннаяц кхоачаш»,
Шпартуна яхийтар мІарилг цун ворох.
БІийг санна, кхоссалу цІийеле Сима,
Гургалаш санна аг цун биза накха.
Че лаьца велаш ва тракторист —
Дима,
Шпартун гІерт: «Іокарча! —
йоах, —Мерий-тІакха»...
Бешкашца таташ деш, воагІаш
ва Іаьла.
Фургона чархаш я хьувш
Іаьржа хотта.
Ваха-ва таро я, Іаьлах хет аьла,
Цунна никъ бийхкабац
тхона мо готта:
Иш я цун районе феткен да ваха,
Цогал а теннад йоах Іийнача берзал.
Низ кхаьчар хийлане бешамаш аха,
Ди-буйса доадац цо цаІ ца деш керза.
Кий ягІа оагІора, бІаргаш да делаш,
Беса а, дега а хет дукха къонагІ.
Согахь а хьахьожж из, син
йовхал телаш,
Хет сога: «Фу хьал да?
Хилалахь къонах.
Эрз болчча кхера улл, зем
баккха билла,
Эрзийла чугІолахь йинкъелча буйса.
Цигта цхьа ах — гІогІ улл аз
шоана дилла,
Новкъзаро, цІагІолахь нанна
из йица»...
«Фу йоахар?» — хет сога
Шпартуна саькха,
ДІахийца фургон зув, го
боахаш гонахь.
Бешкашка хьежаш мо,
фургон зув яькха,
Амат мо дог а да,
эхь доацаш вонах.
«Хьано? — хет аз юха,
ца ховш мо хеттар, —
Іаьласи?.. ХІа, из-ам къушта
вар сердаш»...
Кулгашца юкъ къувлаш,
бІарг кІирбаь эттар,
Царгашца Іувшаш ший сийнденна
бордаш.
Цо кхы дош алалехь, Цуприк тІавера,
Бордаш тІа пІелг бехкаш
«Хьай баге къовла».
БІаргаш дар уйлане.
Сона вар тІера.
Аьлар цо: «Халахь, кІаьнк.
Вахар дац хьовла». —
«Цуприк! Хьай гІулакх дел! —
Шпартун хьавийрзар, —
Тха шинне къамаьл да.
ГІо хьай салаІа».
Цо аьннар бегдоаккхаш,
Цуприк хьалсайсар: —
«ГІо дерга, нагахь хьо,
воалле ер ваІа». —
«ЦІагІол хІанз, защитник!
Юха ма вола!
Лораде кІа а дац, эшаш вац хьахо!»
Цуприка дІахьекхар кхаь
пІелга гола: —
«Шпартун, со гІадвигав Іа беча маьхо.
Мишта дац?!.. Шортта да!
Хьо ва са лоро!
Цхьабакъда, хьо лоро итт хаьхо эшар.
Іа наьха цІий мергдар, мелаш мо горо!
Хьай дезал кхоабий Іа шоай
коарча бешар?!
Котамаш мичий нах!
Хьо яц цар боргІал!
Йоачан яр сийсара. тахан я йийкха.
Цкъа йижа мегаций хьа
Іаьржа дорхал?
Е, хьай каш диза гІерт, къинош
чухьийкха?»
Цуприк — ам дІавахар, астагІ
гоаз лайза,
ТІехьар — тІа хозачоа гІийла
кулг тувсаш.
Воаккхийвеш латтар со,
адамал дайза,
Дог лазар кораваь, уйлаша лувсаш.
Фу хоадо даьхад тхо кхедаьча мехках,
Береца Кулов а хиннав тхо довхаш.
Цар жІалеш тІачувх хІанз, мур е
тха тІехкех,
Боарзаш тІа шершийта арений
къовхаш.
Сахиннад, будка чу, уллаш со велхаш,
Цуприк вар са дуаш:
«Доал шун фу хада»...
Моцалло кІалбита денна латт кхелхаш,
Кхы гІовтта ца мегаш тифах мел бада?
Тахан са бІубеннаб дейхача халкъах,
Кхет со хІанз — цхьа къоал да
Іоажаллах даха.
Се кхаьрдав массаза къоал дерех
хьалхагІ,
Тхоаш дой а беза хІанз нах
кІалхарбаха...

— Гоаг! Яхийта бригадера! — аьлар Шпартуна Цуприкага. Со велавелар. Ше ма вий ер яьга бат а йолаш, цаІ мара бІарг а боацаш.

— Книга чу хьажа, Кащей! — мухь техар войхо. — Со унхаза Іа хьо лораве!

— Лораве са да а! Цхьабакъда, къахьегама ди-м яздергдац хьона!

— Хьай даьна — Макара дІаязделахь хьалхагІа яздаьраш а! — Нах белабелар.

— Са да вита. Аз из бат йохаергья хьа!
— Из-м гургда вайна! — ГІадж лайза хьатІавера Цуприк. — Хьайохаел, хье къонах вале! — аьлар цо, юхь тІара бос а бодаш.
ТІаккха тІатехар:
«Овлаш тІа мара кхец дІаегІа гаьнаш
Іа фуннагІ дергдолга ховш
да цу къайга...
...Пхи бер дар даь, наьна.
Шоаш а бар къона.
Ялатах хаддашехь, чуджжар тиф.
Кхелета йоІ яр цар. Гуш мо хет сона.
Бочалла дас оалар йоІах «Ханиф».
Цун йІаьха кІажарг яр,
кІорап мо, хьайза,
Тамашне кІаьда яр цун тийна гІар.
Елаш мо хетар кІаьд цо ког тІалайза,
Іаьржача бІаргашка седкъий лир дар.
Зунгата яр санна, юкъ а яр готта,
Хозалло тарлора даккха цІен сий.
Хийла кІант тарлора коа Іунал отта,
Аз царна кхухьаргдар виро мо хий...
...Цкъа, хьунагІ долхар тхо, говраш,
тхоаш этта,
Царг хьакха йнзийта говраш дІахец,
Чукхайке, хий дех аз.
Хин чами бетта,
Арайоал хоза йоІ. —
Хьежж ваьнна цец.
Моаршал хоат цо сога, тоъал цІийеле,
Цун лире, сийрда юхь
лаьттангахь ерз.
(Мишта мол хац сона).
Хин чами меле,
Цу коа сай дог дите, со юхаверз.
«Чувола, — оал йоІо, —
моттиг я вагІа.
Хьай рузкъа доаллачох
боаккхаргба чам.
Хургда тха диачох-менначох сагІа.
Даькъаза даьнна хьувз вай
эІамга къам».
Баркал оал аз цунна:
«ГІалгІай бий юрта?» —
«Ер тха цаІ мара дац
вайнаьха цІа»...
Хьахьожж из, хьалъайбий
ший хоза корта,
НиІ йийле, арахьожж цун уне да.
Салтий я цун форам.
Пхьарс а ба боацаш.
Моаршал а хаьтте, цо сога кулг лу.
Ийилача наІарах, кхерза мукх оачаш,
ГІийлача цІен-наьна хьахьажар гу.
Дахар а — денар а вІаши хоатт оаха,
ДІа — тІем тІа пхьарс
баккхар цо сона дувц.
ЦІувзаш хозз гІийла кер.
халла са доаха,
БІаргашта боад етташ,
цо цІен-са лувц...
Чаь пачка я сога, колхозо енна,
Казахий апайга аз из дІайохк.
Цо сона, гІадъяхе, ела а енна,
Ший кхуртех кІала кад,
камаьрша, кхохк.
Юхаверз со царех мангал-кий кхехке,
Дагаръю аз кхурташ, уж нисса екъ,
Ханифай корага уж Іо а ехке,
Теббе со аравол, йоалаш мо лекъ,
ТІехьахьожж цоІ сона, бе кхурт а
йоаллаш,
Со юхасоцаве алац цо дош,
Іохов со ворда тІа, нагтахь, кхурт
кхоаллаш,
Шоай дакъа гу сона йоІо чухьош...
Юха тхо цІадоагІаш буйса яр тийна,
ЦІенъюххе Іодул аз дахчан цхьа гар.
Ханифай хозалла, безамах кхийна,
Лов сона из диллар се волга хар.
ДІайода ха-зама, вир санна, текхаш,
Ханифай сибат са бІаргашка латт...
ХІанз велха дог увт са,
цІокъа мухь хьекхаш,
Ков кхаьла, шерааш я къахь
баьций хьатта...
...Дувц апас, шоай меттал,
заманна текъаш,
БІаргашка хьекх, елхаш, ший
гІийла бий:
«Цхьа зама йоагІаргья маьрешта
декхаш,
Из Даьла, шедар гуш,
волаш ма вий.
Кораш дар дІакъайла,
Іаьржа-Іаьржа элла,
Чухьнахьа, иіІ къайла,
беллабар гІув.
ЦІен пенах букъ теха,
герга кий тилла,
Да вагІар. Из лаьца ягІар цун сув.
Пхиъэ бер уллаш дар,
вІашъуллув, дайна,
Даь, наьна бІаргаш-ам дийллача дар.
ГІа юкъ яц вахара — Іоажала гІайна,
БІачча юрт уж боврах
цецъяьнна яр»...
Битабац уж леха дегаша сагІа,
Харцонцар чІир леха низ хиннабац.
Фу хьада латт ер ков.
Со хайна вагІа.
Ханифай лепа сурт дІадоалаш дац.
Да валарг! ВоагІаргвар
со гора текхаш,
Сахийча эттаргах даькъаза хьал.
Нах оарцагІбоахаргбар,
цІе-цІогІа хьекхаш,
Шелденнад ер ков-карт, шийлача шал.
Кхы гургдац се хьаьста
Ханифай бІаргаш,
Эшаш яц, апа, хьа морзах яь кхурт!
Бет кхело са — сина ший чона
мІаргаш,
БІаргашкар чувхадеш син-сувна сурт.
ХьакІалтІа далалахь,
хІей дуне, кхесте!
ЦІунтара отталахь, даькъаза кхел!
Малха кІал Ханифай кІажарг
ца лесте,
Маликал-Мовта, со Іодессе вел!
Дог да са, цІий мохко, аькха мо яькха.
Укх дунен фу хаде, зирттилг вац шек!
Цхьа кепик мах бац са малхарча
даькъа!
Са бІаргех цІийх ийна тІадамаш лег...

Наьна мотт

«Мотт — къаман са» яха «Сердало» газета тІа араяьнна статья дика а хеташ йийшар аз. Из къонабарашта меттел боккхийчарна а кхетам луш я. Иштта йола статьяш дукхагІа араяха езар.

1930 шерашка денз вай Іомадаьд воай наьна меттала кІезига къамаьлде, хІаьта кхыча къамех бола нах юкъе болча вІалла наьна мотт иабувца, яхаш. Цудухьа кагирхошта наьна мотт дика ца ховш хиларах царех бехк баккха багІац.

ХІанз кагирхой бизза юкъебаха беза перестройка дІахьоча — шоай наьна мотт Іомабе беза. Уж гІалгІай мотт ховш хила беза эрсий мотт а санна. Ха дІаяхийта мегаргъяц ший наьна мотт ца Іомабеш.

Цу статья тІа дукха да пайдане дешаш. Масала, «Дош доацачун корта а хиннабац», «Ший наьна мотт ца безачоа ший мохк а безаргбац», «Ший наьна мотт бебашха ца хета саг акха саг ва».

1988 шера 29 ноябре араьннача «Правда» газета тІа яьннача ший статья тІа Н. Гилевича язду: «Ший наьна мотти культуреи бе-башха ца хета саг визза вола саг ца хиларал совгІа, Даьхенна хийра а ва».

ХІанз воай наьна мотт кІоаргагІа Іомабе беза. Из де йиш хиннаяц вай Казахстане Іодахийтача хана, кхыметтел дукххахех шоай къаман шоай цІераш а яхацар: Михаил е Сергей оалар.

Са воккхагІволча вошас 1936 шера Москве институт йистеьнихар. Казахстане волаш Карагандински машиннаькъа управлене технически отделе болх беш вар из. ХІаьта шийх кхыйола цІи тилла белча магийтанзар цо. Из дош отдела начальникага кхаьчар. Бакъда Силейма ший деш тІара валанзар, цудухьа цун йизза ший йола цІи яккханза бовланзар цунца болх беш бола нах. Бакъда иштта хилнанзар массахьа а.

Сона цІаккха йицлац 1944 шера 21 январе Наьсар-Керта юрта Совета председатела А. А. Чарнева гІалгІай меттала В. И. Ленина венна ткъо шу дизарах яь доклад. Кхыча меттала цхьа, дош юкъе доацаш шаьра наьна меттала къамаьл дир цо. Кхыча, моллагІча а эггара дукхагІа халкъаша бувцача меттала оалалургдар ала мегар цунна вай наьна меттала. Иштта моллагІа уйла а оалалургья вай наьна меттала а.

Вай республика метта а оттаь, цІадаьхкача хана «Салам Іалайкум» ала мегаш дацар дукххача моттигашка, къаьстта городе дукхагІа хоалора из.

Вай дохадаь лелача хана хьахиннача а кхыча къамех болча наха юкъе дукха хила бийзача вайнаха, иштта хІанз городашка бахача кагийча наха шаьра хац шоай наьна мотт. Цудухьа, сона бакъахьа хет, цар шоайла наьна мотт бийцача. ТІаккха из дикагІа а бергба цар, шаьр а лургба.

Наьна мотт дукха беза а бувца а беза.

С. ДИДИГОВ,
къахьегама ветеран.

Редактора зам.
М. М. ХАМХОЕВ.

Хоттам

Тахан республике гІоллеи Грознеи кІезиг-дукха морхаш а йолаш, малхбузехьара секунде 3 — 8 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 11—16, Грозне 14 — 16 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана хувцалуш морхаш а йолаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара секунде 3 — 7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 0 — 5, дийнахьа 12 — 15 градус йовхал йолаш хилеи тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТЕЛЕПРОГРАММА

27 ФЕВРАЛЬ

ШИНАРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Мультфильмаш.
9.00 — «Солнечный ветер» яха художественни фильм. 4-гІа корта.
10.15 — Киноконцерт.
11.05 — Берий сахьат (французски метта урокаца).
12.05 — Из хиннад... хиннад...
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха.
16.25 — РСФСР Лакхехьарча Совета халкъа депутат В. С. Мосляков.
16.55 — «Телеэко». Журнал.
17.25 — «Здравствуй, музыка!» яха передача.
18.10 — Мультфильм.
18.30 — Ха.
19.00 — Кагирхой вестник.
19.30 — Кинопрограмма.
21.00 — Ха.
21.30 — Актуальни интервью.
21.40 — «Солнечный ветер» яха художественни фильм. 5-гІа корта.
22.55 — Йоазонхо Вл. Максимов волча хьоашалгІа.
23.55 — Ха.

II ПРОГРАММА

12.05 — «Совесть» яха пхи сери йола художественни фильм. 1-рен 2-гІен сереш.
15.45 — «Олимп чІоагІачар ерзаю мара». Олимпийски чемпионаца, НГІАССР халкъа депутаталла кандидатаца И. Арсамаковца вІашагІкхетар.
16.00 — Дешархошта йола программа.
16.30 — Хоржамашта накъадолхаш (нохчий меттала).
17.30 — «ГІалгІай Іаьдала хьаст» (гІалгІай меттала).
18.20 — Информационно-публицистически программа.
19.00 — СССР Лакхехьарча Совета сесси. Перерыве — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

28 ФЕВРАЛЬ

КХАЬРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — «Здравствуй, музыка»! яха передача.
9.15 — «Солнечный ветер» яха художественни фильм. 5-гІа корта.
10.30 — «ЛагІаш».
11.30 — «СелаІад» яха халкъа кхоллама телепрограммай VIII Дунен халкъашта юкъера фестиваль.
11.50 — Мелиховерча А. П. Чехова музейх йола передача.
12.30 — Ха.
16.30 — Коталон 45 шу дузаш. «Салтий мемуараш» яха документальни фильм. 3-гІа фильм.
17.25 — Берий сахьат (английски меттал урокаца).
18.25 — Коллаж
18.30 — Ха.
19.00 — «Перестройка: проблемаши решенеши».
20.15 — Фильм-концерт.
21.00 — Ха.
21.30 — Актуальни интервью.
21.40 — «Солнечный ветер» яха художественни фильм. 6-гІа корта.
22.50 — Телеочерк.
23.35 — «Вай тІехьле. Эрсий искусства 100 шу».
00.20 — Ха.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — Іилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Информатикеи вычислительни техникеи лардаш. II-гІа класс.
9.05 — Немецки мотт. Іомабу 1-ра шу.
10.05 — Немецки мотт. Іомабу 2-гІа шу.
10.35, 11.35 — Музыка. 5гІа класс.
11.05 — Іилма-довзийтара фильмай программа.
12.05 — «Совесть» яха художественни фильм. 3-гІа сери.
16.45 — «Синтар» яха бераштa лаьрхІа программа (нохчий меттала).
17.15 — Оаш тхога яздаьдар.
17.45 — Мультфильм.
17.55 — «Негатив». Критически журнал.
18.15 — Информационно-публицистически программа.
18.55 — «Лаьттеи нахи».
19.15 — Шоана фу хет? (нохчий меттала). Прямой передача. Телефонаш: 22-28-68, 22-93-92, 22-01-65.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — СССР Лакхехьарча Совета сессе. Информационни выпуск.
21.05 — Туризм — дикагІдола салаІар.
21.20 — «Овлаш». Нохчий халкъа гІуланхах.
23.40 — Гандбол. Дунен чемпионат. МаІанах. СССР сборни — Польша сборни. 2-гІа тайм. ЧССР-ра передача.

1 МАРТА

ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — «Санъердаме старташ».
9.15 — «Маьлха мух». Художественни фильм. 6-гІа корта — «Защита».
10.25 — Наькъахой клуб.
11.25 — Берий сахьат (английски метта урок а луш).
12.25 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
16.30 — Марокка Мелоди.
16.50 — «Страшилище». Мультфильм.
17.00 — «Росси хоржамаш хьатІакхоачача хана». ТелетІий Москва — Хабаровск — Красноярск — Пермь — Грозный — Архангельск.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «...16 шерага кхаьчараш а бокхагІбараш а».
19.45 — «Ишь ты, масленица». Мультфильм.
19.50 — «ЛагІашта кІалха». Художественни фильм. (Премьера).
21.00 — Ха. ТСН.
21.30 — Актуальни интервью.
21.40 — Музыка эфире.
23.40 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Объективе — хьайбаш. КІай кречет йохаш» яхача Іилман-популярни фильма премьера.
8.35, 9.35 — Биологи. 11 класс.
9.05 — Испански мотт. 1-ча шера Іомаберашта.
10.05 — Испански мотт. 2-ча шера Іомаберашта.
10.35, 11.35 — Биологи. 8 класс.
11.05 — Эрсий мотт (24 феврале хиннар цІаькха а).
12.05 — ШозлагІа хьахьокхача телефильма сеанс. «Совесть». Художественни фильм. 4-гІа сери.
13.20 — Ритмически гимнастика.
16.15 — Дунен хозаленцара хийра ма вала. Халкъа депутаталла кандидатацара беседа.
18.35 — Информационно-публицистически программа.
19.15 — Музыкальни открытка.
19.20 — «Теледебаташ». РСФСР халкъа депутаталла кандидаташ.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Моаршал хилда мартышкана».
20.15 — СССР Лакхехьарча Совета сессе. Информационни выпуск.
21.00 — Прилавоки эцархои.
21.30 — Союзни республикай студе фильмаш. «Эггара хьалха бІарахьожжаше езаелар». (Грузи 1975 ш.). (Эггара хьалха хьахокхаш да).
23.00 — Вертикаль. Документальни фильма премьера. «Изгнание. Райнис. Кастаньола».

2 МАРТА

ПІАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «ЛагІашта кІалха». Художественни фильм.
9.45 — «...16 шерага кхаьчараш а бокхагІбараш а».
10.30 — «Балет, балет».
11.30 — Саг. Лаьтта. Вселенне.
12.00 — Ха. ТСН.
16.30 — «Розаши редуташи». Болгарски халкъо турецки игона дукхьала лоаттабаьча турпала тІемах.
17.30 — «Опыт». «Березка» яхача Загорски гІишлон кооперативо кердача экономически хьалашка беча балхах йола телеочерк. (Московски область).
17.50 — Поэзе минуташ.
17.55 — Іадал — Советашта.
18.25 — Коллаж.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — «Фу доаккх идеях?» яхача документальни фильма премьерах йола премьера. Промышленни йоацача сфере управлени яра автоматизаци яра Ерригсоюзни Іилма-тохнама институтах.
19.30 — «Лаьтта — вай юкъара цІа». Фотоконкурс.
19.35 — Быков Леонида «Аты-баты, шли солдаты» яха фильмаши ролаши. Художественни фильм (1976 ш.).
21.00 — Ха. ТСН.
21.30 — «Наьха дог хьастара ещ йола изобретенеш». Тара
21.40 — Из хиннад... хинматаш кхеяра кердача методах йола телеочерк.
21.55 — «Взгляд».
23.40 — Ден лув-кхера.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Объективе — хьайбаш. КІай бов» яхача Іилма-популярни фильма премьера.
8.35, 9.35 — Музыка. 4 класс.
9.05 — Английски мотт. 1-ча шера Іомаберашта.
10.05 — Английски мотт. 2-ча шера Іомаберашта.
10.35, 11.35 — Вайна гонахьара дуне. 1 класс. Вай мамаш.
10.55, 11.5 — «Сенах фу дех? Хабаргаш... Іилма-популярни фильм.
11.05 — «Царевна-лягушка». (Английски меттала фаьлг бувц Габриэль Мишела).
12.05 — ШозлагІа хьахьокхача телефильма сеанс. «Совесть». Художественни фильм. 5-гІа сери.
17.20 — Мишта ерзае еза здравоохранене? Къамаьлаш ду халкъа депутаталла кандидаташа-медикаша.
17.45 — «Нагахьа санна со хорже... (гІалгІай меттала).
18.05 — Киножурнал.
18.15 — Хоржамашта шнадолхаш (нохчий меттала).
18.45 — Мультфильм.
18.55 — «Норданера вайнаьха кхуврч». (нохчий меттала).
20.15 — СССР Лакхехьарча Совета сессе. Информационни выпуск.
21.05 — Цхьан проблемага тайп-тайпарча оагІорахьара хьажар.
21.45 — Н. В. Гогола экранизаци яь произведенеш. Исторически фильм. «Безами королеви» В. Гюго «Мария Тюдор» яхача пьесагІа. (ТВ ГДР, 1976 ш.).
23.25 — Нек дар. СССР чемпионат.

3 МАРТА

ШОАТТА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35, Мама, папа, со.
9.05 — «Даха, Лаьтта!» Экологически программа.!
10.05 — «Американски провинци». Документальни фильм. 3-гІа фильм. «Ферма Пеллетов».
11.05 — «Зубрана уллув» яхача Іилма-популярни фильма премьера.
12.40 — «Партнер». Коммерчески вестник.
13.10 — «Зураб Анджапаридзе» яхача фильма-концерта премьера.
14.05 — «Дрессировщик С. Богуславев», Свердловскера передача.
14.30 — Коталон 45 шу дузаш. «Ковела юххерча хьунашна». Кхо сери йола художественни фильм. 1-гІа, 2-гІа сереш.
16.40 — Политически диалогаш.
17.30 — «Радуга» яха халкъа творчества телепрограммай VIII Дунен халкъашта юкъера фестиваль. «Электрически бежа Іу» (Венгри).
18.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама.
18.45 — Киноафиша.
19.45 — Зрителий дехарагІа. «Колье Шарлотты». Художественни фильм. 1-гІа сери.
21.00 — Ха. ТСН.
21.30 — Телескоп.
21.45 — Илли даикха вай, доттагІий!
23.40 — Ден лув-кхера.
23.55 — «Акха аьхкан метта клетка чу ваьнавар со...» яхача фильм-концерта премьера. Иосиф Бродский. Автор а роль лovзаер а РСФСР халкъа артист М. Казаков.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.20 — Туркестански Краснознаменни военни округа иллеи халхареи ансамбла концерт.
8.40 — «ВорхІагІа пхо». Субтитраш йола художественни фильм.
10.00 — «Содружество» яха видеоканал.
13.30 — «Бийсана кІайча говрашца». Художественни фильм. 3-гІа сери.
14.30 — «Советски Росси» яха видеоканал.
17.05 — «Фуэте». Операи балетаи Познански театра солистах Р. Цуруевх йола кино-очерк. (ШозлагІа хьахьокхар).
17.30 — Кхоана — хоржамаш.
18.00 — «Даймохк». Вайнаьха культура центр Москве. 2-гІа передача. (нохчий меттала).
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Хоккей. СССР чемпионат. «Крылья Советов» — «Динамо». 3-гІа период.
19.45 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Волшебный клад». Мультфильм. 1-гІа дакъа.
20.00 — Пресс-клуб.
23.30 — Легки атлетика. Европа чемпионат. Шотландера передача.
00.15 — Бийсанара сеанс. «Лунная радуга» яха художественни фильм. (Эггара хьалха хьахьокхаш да).

4 МАРТА

КІИРАНДИ

I ПРОГРАММА

8.00 — Массанена лаьрхІа йола спорт.
8.15 — Ритмически гимнастика.
8.45 — «Спортлото» тираж.
9.00 — Іуйрийна ма хулла хьалхагІа.
10.00 — Даймехка гІулакх деча.
11.00 — Іуйрийнара санъердаме программа.
11.30 — «Дуненна гонахьа». Альманах.
12.30 — УнахцІено.
13.15 — Массанена йола педагогина.
14.15 — «Дошо дешаш» яхача мультфильма премьера.
14.25 — Коталон 45 шу дузаш. «Ковела юххерча хьунашка». Художественни фильм. 3-гІа сери.
15.35 — «Юртара сахьат». Панорама.
16.50 — Фаьлгийн приключенейн дунен тІа. «Финист — ясный сокол». Художественни фильм.
18.20 — Тахан — хоржамий ди. Спецвыпуск.
18.50 — Зрителаша дехарагІа. «Колье Шарлотты». Художественни фильм. 2-гІен 3-гІен сереш.
21.00 — 7 дн.
22.00 — Даим хургдолчох йола уйлаш. Воскресни нравственни проповедь.
22.15 — Футбольни обозрени.
22.45 — И. О. Дунаевске произведенешцара концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядке отта!
8.15 — «Амнистия». Художественни фильм субтитраш а йолаш (1981 ш.) Эггара хьалха хьахьокхар.
9.30 — Гандбол. Дунен чемпионат, МаІанах. СССР сборни — ГДР сборни. 2-гІа тайм. ЧССР-ера передача.
10.00 — ДІалокх Г. Черны-Стефанская. (Фортепиано. Польша).
10.30 — «Іам». Документальни фильм. «Вай саготоний Лаьтта». яхача цикилацара Байкала экологически проблемех.
10.55 — «Бостон селтикс» — «Миннесота» НБА профессионалашта юкъера баскетболагІа йола США чемпионат.
11.55 — Мехка театраша хьахьокх. «Вай городок», А. В. Луначарске цІерагІча Севастопольски эрсий драматически театра спектакль.
13.30 — «Бийсана кІайча говрашца». Художественни фильм. 4-гІа сери.
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.00 — «Планета». Дунен халкъашта юкъера программа.
18.05 — Тахан — хоржамаш. Спецвыпуск.
18.35 — «Нохчий халкъа муамаш» (нохчий меттала. 12 феврале хиннав шозлагІа.
19.25 — Документальни фильм.
19.55 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Волшебный клад». Мультфильм. 2-гІа дакъа.
20.10 — Смоленски эрсий халкъа оркестра концерт.
21.00 — 7 ди (сурдоперевод а йолаш).
22.00 — «На семи ветрах». Художественни фильм (1962 ш.).
23.40 — Легки атлетика. Европа чемпионат. Шотландера передача.

Хьамсара новкъостий! УКВ оборудованера профилактика ергьи 27 феврале ЦТ шозлагІа программа йолча хана 8.00 сахьат даьлча денз 12.05 сахьат даллалца.

РАДИОПРОГРАММА

27 ФЕВРАЛЬ. ШИНАРА

7.30 «Юрта Іуйренаш».
7.45 Хоамаш.
7.55 — 8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 Иллеш дІаоал Дзейтов Тимура (гІалгІай меттала).
9.15 Актуальни къамаьл (гІалгІай меттала).
9.30 «Къона заманхо» (гІалгІай меттала).
9.50—10.00 Халкъа депутаталла кандидатех дувц вай (нохчий меттала).
16.00—17.00 — Информационно-музыкальни программа. Радиостудера прямой трансляци (нохчий меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.20 — 18.40 Халкъа ашараш (нохчий меттала).

28 ФЕВРАЛЬ, КХАЬРА

7.30 Хоамаш.
7.45 «ЦІийлара кхерамзле». Беседа.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30—9.00 А. Шахбулатова музыка (нохчий меттала).
11.15 «Болхлочун уйлаш» (гІалгІай меттала).
11.30 Коталон 45 шу дузаш. «ТІехьален денал».
11.45—12.00 Музыка (гІалгІай меттала).
11.30 Коталон 45 шу дузаш. «ТІехьален денал».
11.45—12.00 Музыка (гІалгІай меттала).
16.00—17.00 — Иинформационно-музыкальни программа. Радиостудера трансляци (гІалгІай меттала).
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20—18.40 «Сога дерригa а кхоач». Йоазонхочунца НГІАССР халкъа депутаталла кандидатаца С. Чахкиевца хинна къамаьл.

1 МАРТ, ЕРА

7.30 — Сихдалара баргая етташ.
7.40 Хоамаш.
7.55—8.00 Музыка. Хаоттам.
8.1 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30—9.00 Концерт (гІалгІай меттала).
11.15 «Патриот».
11.30 «ХІара дезала — квартира» (гІалгІай меттала).
11.45—12.00 Керттера критерий — динал.
17.15 «Камертон». Художественно - публицистически канал.
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30—19.00 Музыка (нохчий меттала).

2 МАРТ, ПІАЬРАСКА

7.30 «Юрта Іуйренаш».
7.45 Хоамаш.
7.55—8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 Боахама расчета хьалашна (нохчий меттала).
8.40 Реклама.
8.45—9.00 «Берд». И. Дахкильгова романа оагІонаш (гІалгІай меттала).
11.15—12.00 Концерт (нохчий меттала).
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 «ДоттагІий оазаш».
17.31 «ЦІе сийгаш» (гІалгІай меттала).
17.46 Музыка.
18.00 Керда хоамаш.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 Музыка.
18.40—19.00 «Советаши вахарахи». Радиовыпуск.

3 МАРТ, ШОАТТА

7.30 «Юрта вахар» нохчий меттала).
7.45 Хоамаш.
7.55—8.00 Музыка. Хаоттам.
8.15 Передачай программа.
8.20 Республикански газетий обзор.
8.30 Депутаталла кандидаташ (нохчий меттала).
10.15 РадиоладувгІархой хаттараштa жоп лу НГІАССР КГБ председатела И. А. Межакова.
10.35 Реклама.
10.40 КПСС ЦК платформа проект ювцаш.
11.00 Поэзе минуташ (гІалгІай меттала).
11.15 Обществои закони (гІалгІай меттала).
11.35—12.00 Хьалхалаттача коллектива сурт (нохчий меттала).
15.15 Перестройка практика: проблемаши, предложенеши, решенеши.
15.45 Арендни подряд болх бе я (гІалгІай меттала).
16.00—17.00 «ДоттагІлен концерт» (нохчий меттала).
18.00—19.00 «Музыкальни почте» (гІалгІай меттала).

4 МАРТ, КІИРАНДИ
ТАХАН — ХАЛКЪА ДЕПУТАТИЙ СОВЕТАШКА ХОРЖАМАШ

7.30 Передачай программа.
7.35 Республикански газетий обзор.
7.45—8.00 Іодеша са письмо.
8.15—9.00 Даькъала дувц шо.
11.30—12.00 Харжархошта дола концерт.
15.15—15.30 «Дешархо» (нохчий меттала).
16.00—17.00 «Иллеца доттагІал долчарна» яха концерт.
18.00 Халкъа депутатий Советашка хоржамашта хетаь кердача хоамий лаьрххІа выпуск.
18.10 Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30—19.00 Харжархошта долча концерта дІахододар (гІалгІай меттала).

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул. 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктокхама секретара — 22-84-68; отделий: партийни вахара — 22-53-12, промышленностеи транспортеи — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро—22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: партийной жизни — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта —22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ03016. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковска, 92.
Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 658.